

β. «Πάσχω, άρα ύπάρχω». 'Επομένως, κατ' ἀνάγκην δύπαρξιστής φιλόσοφος καλεῖται νὰ λάβῃ σαφῆ θέσιν ἀπέναντι τοῦ μεταφυσικοῦ προβλήματος. Τὸ ναι ἢ τὸ δχὶ πρὸ τῆς ἐν τῇ ύπάρξει ἀποκαλύψεως τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ χαρακτηρίζει αὐτὸν ως ἀληθῆ ἢ μὴ ύπαρξιστήν. 'Αλλὰ κατὰ μείζονα λόγον ἢ ἀπόφασις τῆς πίστεως πρὸ τοῦ Σταυροῦ, ως θυσίας μόνης ἵκανῆς νὰ ἐπεξηγήσῃ τὴν ύποκειμενικήν αἰσθησιν τῆς ύπάρξεως ως τραγικῆς καὶ ἀνιάτου καθ' ἔαυτὴν ἀντιθέσεως, δεικνύει τὸ ἀναπόφευκτον τέρμα παντὸς ἀληθοῦς ύπαρξισμοῦ.

'Ο δύθεος ύπαρξισμὸς ἀντιφάσκει καθ' ἔαυτόν· διότι, ἐνῷ παραδέχεται ὅτι δύσκεπτόμενος ύπάρχων ἐδημιουργήθη ύπὸ τοῦ ἀγνώστου Μηδενὸς καὶ ὅτι ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς ἐλευθέρας ύπάρξεως μηδενίζει ἔαυτόν, εὑρίσκεται εἰς τὴν τραγικήν ἀντίφασιν παραδοχῆς ύπάρξεως καὶ Μηδενὸς συγχρόνως καὶ δὴ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς. Τοῦτο θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ μόνον, ἐφ' ὅσον τὸ ἄγνωστον προύπαρχον Μηδὲν ἔξελαμβάνετο ως ἀνωτέρα κατάστασις τῆς ύπάρξεως, ἔνεκα τῆς ὅποιας ἢ παροῦσα ἐμφανίζεται ως κατωτέρα ἢ καλύτερον ματαία καὶ μηδενιστική. 'Ο μηδενισμὸς τῆς ύπάρξεως διὰ τῆς ἐλευθερίας μαρτυρεῖ ἐπιγιγνομένην ἀνώμαλον κατάστασιν τῆς ύπάρξεως ἀποκαλύπτουσαν προγενεστέραν ὁμολήν, καθ' ἥν ἡ σχέσις τῆς ύπάρξεως καθ' ἔαυτὴν δὲν πρέπει νὰ ἦτο ἀντιθετική. 'Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὸ πάθος ἐν τῇ διασπάσει τῆς ύπάρξεως ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ δὲν θὰ ἦτο αἰσθητόν. Διότι τὸ πάθος καὶ ἡ ἀγωνία εἶναι πάντοτε φορὰ πρὸς ἀνάκτησιν ἀπολεσθεὶσης μακαριότητος. Πᾶς ύπαρξιστής, ως εἰς τὸ ἔπακρον διαλεκτικός, γνωρίζει, ὅτι τὸ τραγικὸν στοιχεῖον εἶναι ἡ ἡχῶ προύπαρχούσης ἴσορροπίας καὶ ἀπαθείας. Πᾶσα δρνησις συλλαμβανομένη, ίδιως ως βίωμα, μαρτυρεῖ περὶ προγενεστέρας θέσεως καὶ περὶ δυνατότητος ἐπανόδου εἰς αὐτήν. 'Ιδιως δὲ δύσκεπτος θὰ ἐπρεπε νὰ δηληγηθῇ εἰς τοιούτον συμπέρασμα συλλαβῶν τὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας ως καταδίκης, διότι ἡ ἀποδοχὴ τῆς καταδίκης καταργεῖ πᾶσαν ἔννοιαν — ἔστω καὶ παράδοξον — τῆς ἐλευθερίας καὶ ρίπτει τὰ πάντα εἰς τὴν πνευματικήν σύγχυσιν καὶ τὸ ἀδιέξοδον. Τότε ἡ ἐλευθερία ως κυρία δύναμις τοῦ ἀνθρωπίνου εἶναι δὲν δύναται νὰ λάβῃ οὐδὲν κατηγόρημα, ἐμφανιζομένη δχὶ ως παράδοξος, ἀλλ' ως ἀνύπαρκτος καὶ ἀδιανόητος. Διὰ τοῦτο διὰ τὸν ἀπολύτως συνεπῆ Kierkegaard εὐθὺς καὶ περιπίπτει τις εἰς τὸν διχασμὸν τῆς ύπάρξεως, ἀναγνωρίζει ἔντρομος τὴν προσωπικήν αὐτοῦ ἐνοχὴν ἀπέναντι τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ 'Αρχῆς, διότι ἡ ἀγωνία τοῦ πάθους ως «ἔλιγγος ἐν ἐλευθερίᾳ» κραυγάζει ἐν τῇ διεσπασμένῃ ύπάρξει περὶ τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς πτώσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς προύπαρχούσης ἀθωότητος. 'Η ἀμαρτωλότης οὕτω γίνεται τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τοῦ τραγικοῦ στοιχείου τῆς ύπάρξεως μετὰ τῆς προύπαρχούσης ἀθωότητος αὐτῆς. 'Αρα δὲν πρέπει ἐν τῇ τραγικῇ δψει τῆς ζωῆς νὰ δρνηθῶμεν αὐτὴν ως ἀνόητον, ως ἀποτυχίαν, ως «ἀχρηστὸν πάθος», ἀλλ' ἀκριβῶς τότε νὰ ἐνστερνισθῶμεν τὸ δχρη-

στον τοῦτο πάθος ὡς τὴν ἐπανασυνδέουσαν δύναμιν μετὰ τοῦ Δημιουργοῦ. Τὸ πάθος εἶναι ἀπελπισία, εἶναι «ἀσθένεια πρὸς θάνατον», ἀλλ’ ἐπαναφέρει διὰ τοῦ θανάτου τούτου τὴν σύνθεσιν τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῆς καταστάσει, δταν δμως — καὶ μόνον τότε! — ἢ οὐσία τοῦ πάθους ἐννοηθῇ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ. Μόνον ἡ ὑπάρξις συλλαμβάνει τὴν ἀλήθειαν ταύτην ὡς τὸ σκάνδαλον, τὸ παράλογον, τὴν μωρίαν καὶ καλεῖται διὰ πίστεως εἰς τὴν μετοχὴν τῆς προσφερομένης λυτρώσεως ὑπὸ τῆς θυσίας τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲν εἶναι μόνον πίστις, ἀλλ’ εἶναι καὶ ἡ μόνη Ἀλήθεια τῆς ζωῆς.¹ Εν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ γίγνεται ἡ Ἀλήθεια, διότι τὸ πάθος ἀποκαλύπτεται ἐν ὅλῳ τῷ τραγικῷ αὐτοῦ μεγαλείᾳ, ὡς τὸ ἐπαναφέρον τὴν διχασμένην ὑπάρξιν πρὸς τὴν δημιουργικὴν αὐτῆς πηγήν. Ιδού λοιπὸν τὸ εἶναι ἡ φιλοσοφία τῆς ὑπάρξεως: ἡ βαθυστόχαστος μεταφυσικὴ τοῦ πάθους· διὰ τοῦτο καὶ δὲν ὑπὸ ὑπάρξιστικῶν ἀρχῶν ἐμφορούμενος Ρῶσσος N. Berdiajeff κατ’ ἀπομίμησιν τῆς φράσεως τοῦ Descartes «cogito, ergo sum» γράφει, ἀντιπροσωπεύων πλήρως τὸν ἀληθῆ ὑπάρξισμόν: «Je souffre, donc je suis» («ὑποφέρω, ἄρα ὑπάρχω») (¹). Δὲν εἶναι τοῦτο δὲ ψυχολογικὴ κατάστασις, ἔκστασις, μυστικισμὸς, διότι τὸ πάθος δημιουργεῖ ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ’ εἶναι ἐπίγνωσις· εἶναι δηλαδὴ ἡ Σκέψις τοῦ τραγικῶς σκεπτομένου ὑπάρχοντος καὶ ἐν ἀντιλογίᾳ καθ’ ἐαυτὸν εύρισκομένου ἀνθρώπου. Οὕτω πᾶς ἀγνὸς ὑπάρξιστής πρέπει νὰ ἐνστερνισθῇ τὴν οὐσίαν τῆς τραγικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως καὶ νὰ εὕρῃ τὸ βαθύτερον νόημα αὐτῆς ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ.

γ. Τὸ πάθος τῆς ὑπάρξεως καὶ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ. Τὸ πάθος δὲν πρέπει νὰ εἶναι κατ’ ἀρχὴν διὰ τοὺς ὑπάρξιστὰς ἡ ἐξ ἀντικειμένου συμφορά, τὸ φυσικὸν κακόν, αἱ ἀσθένειαι, αἱ εἰς βάρος τοῦ δικαίου ἀδικίαι καὶ ἡ προκαλουμένη ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου ἀπογοήτευσις ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ κακοῦ ἐντὸς τοῦ κόσμου. Ταῦτα πάντα εἶναι τὰ ἐπὶ μέρους ἀποτελέσματα, εἶναι τὸ πάθος ὡς ἀπάντησις ἐξ ἀντικειμένου εἰς τὸ βασικὸν καὶ πρωταρχικὸν πάθος τῆς καθ’ ἐαυτὴν ὑπάρξεως ἐν διαστάσει διατελούσης. «Γιπάρχουν τὰ πάθη τῆς ζωῆς, διότι ὑπάρχει τὸ πάθος ἐκάστης ὑπάρξεως κεχωρισμένως, ὅπως ὑπάρχει ἡ ἀρνητικής καὶ τὸ «δχι» εἰς τὴν συζήτησιν, διότι ὑπάρχει τὸ Μηδὲν τῆς ἐλευθερίας, ἐνθα δὲνθρωπος δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν μετοχὴν του εἰς δρᾶσιν πρὸς νέαν δημιουργικότητα. Ἡ μεγάλη διαφορὰ δμως εἶναι, δτι τὸ πάθος δὲν ἐμφανίζεται πρὸ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐκλογὴν ἡ μὴ αὐτοῦ. Εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ἐδῶ — ὑπάρχειν, ἡ ἀναπόφευκτος καὶ καθολικῶς διὰ πάντα δὲνθρωπον ἰσχύουσα. Ο θάνατος ὡς ἡ τελικὴ μορφὴ τοῦ πάθους εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς οὐσίας τῆς ζωῆς ἐν τῷ κόσμῳ, διότι ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς ζωῆς ἀποκαλύπτει τὴν βαθύτεραν οὐσίαν αὐτῆς. Οὕτως ἡ πάσχουσα ὑπάρξις ἀποκαλύπτει εἰς τὸν ὑπαρκτικῶς σκεπτόμενον τὰ πάθη ἐν τῷ κόσμῳ ὡς τὸ ἀπο-

1. «*Dialectique Existentielle du Divin et de l'Humain*». Paris 1957 σ. 89.

ραίτητον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀνέκφραστον πάθος τοῦ ἐν τῇ μονώσει καὶ πρὸς τὸν θάνατον ὅδεύοντος ἀνθρώπου.

‘Η ἕννοια αὕτη τοῦ πάθους δύναται νὰ εἶναι ἐν τῇ μονώσει ἡ μηδενι-
στικὴ ἐπεξήγησις τῆς ζωῆς. Τὰ πάντα ἐμφανίζονται πρὸς στιγμὴν ὡς ἀνόητα
καὶ ἀχρηστα. ‘Η ζωὴ ἐν τῷ πάθει εἶναι τὸ ἄνευ λύσεως ἀχρηστον πάθος. Θυ-
σκῶν καθημερικῶς ὁ ἀνθρωπός, ἀποθνήσκει ὅριστικῶς ἐν μιᾷ στιγμῇ διὰ
τοῦ πάθους του, μόνος καὶ ἔγκαταλειμμένος ὑπὸ πάντων. “Ανευ τοῦ
πάσχοντος Χριστοῦ, αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ.

Τὴν στιγμὴν δύμως ἀκριβῶς αὕτην ὁ ὑπαρκτικῶς σκεπτόμενος, ὁ μὴ δυνά-
μενος νὰ εὕρῃ ἀναλογίαν ἐν τῇ ζωῇ, ὁ μὴ ἐπιτυγχάνων τὴν κατανόησιν τοῦ μυ-
στηρίου τοῦ «διατὰ» τοῦ πάθους ἐν τῇ ἀποδοχῇ τῆς ἐν τῇ ὑπάρξει διαστάσεως
μεταξὺ χρονικοῦ—αἰωνίου καὶ ἀδυνατῶν ὡς ἐκ τούτου νὰ συλλάβῃ τὴν βαθυ-
τέραν ἐντελέχειαν μιᾶς ἐν τῷ πάθει ἐμφανιζομένης ὡς ἀσυνεποῦς καθ’ ἑαυτὴν
θείας Δημιουργίας, ἀντικρύζει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὴν μορφὴν τοῦ ἐν ἀποκα-
λύψει Θεοῦ, ἥτοι τὸν πάσχοντα Χριστόν. Τότε—καὶ μόνον τότε—λαμβάνει
ἐν τῇ ὑπαρκτικῇ σκέψει λόγον καὶ τραγικὴν ἐπεξήγησιν τὸ πάθος τῆς καθ’
ἑαυτὴν ἐν ἀντιθέσει ὑπάρξεως. Διότι ὁ πάσχων Χριστὸς ἀποδεικνύει, ἀφ’ ἐνδε-
μὲν τὴν πνευματικὴν Δημιουργίαν ἐν ἀπολύτῳ ἐλευθερίᾳ, ἐφ’ ἑτέρου δὲ ἐν
ἀντιθετικῇ καθ’ ἑαυτὴν ἀποστασίᾳ. Τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ πιστοποιεῖ τὸ
πρῶτον, ἐπιβεβαιοῦν τὴν ἐξ ἀγάπης Δημιουργίαν καὶ ἀποκαλύπτει τὸ δεύ-
τερον, ἀποκρινόμενον εἰς τὰ μύχια ἐκάστης ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως εἰς τὸ «δια-
τὰ» τοῦ πάθους αὐτῆς.

‘Ο Χριστὸς ἀποκαλύπτει ὡς τὴν ’Αλήθειαν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τὸ πάθος,
ἐνῷ συγχρόνως τὸ πάθος τοῦτο ἀποδεικνύεται ὡς ἐπανασυνδέουσα δύναμις τὴν
ὑπαρξιν μετὰ τοῦ Θεοῦ. ‘Η ὑπαρκτικὴ Σκέψις οὕτω διαβλέπει ἐν τῷ Σταυρῷ τὴν
ἐν τῇ ὑπάρξει ἀντίθεσιν μεταξὺ χρονικοῦ καὶ αἰωνίου ὡς τὸ πάθος, τὸ ὄποιον
ἐπίσης φονεύει αὕτην πρὸς καιρὸν διὰ νὰ χαρίσῃ τὴν αἰώνιον μέσῳ τούτου
ὑπαρξιν.

’Ιδού τώρα ἡ πίστις ὡς τὸ ἀναπόφευκτον πρόβλημα: ἡ θὰ παραδεχθῆ-
τις ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑπάρξεως διὰ τῆς ὑπαρκτικῆς σκέψεως τὴν ἀποκάλυψιν
τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ πάθει τοῦ ’Ιησοῦ Χριστοῦ ὡς τὴν μόνην ἀλήθειαν τοῦ κόσμου
αὐτοῦ, ἡ θὰ ἀρνηθῆ αὐτὴν, ὅπότε θὰ πρέπει νὰ ἀποδεχθῇ τὸ πάθος τῆς ὑπά-
ξεως ὡς ἀχρηστον καὶ τὴν ζωὴν ὡς ἀνοησίαν. ’Αλλὰ τὸ πάθος τῆς ὑπάρξεως
γίνεται αἰσθητὸν μόνον ὡς καθ’ ὅμοίωσιν τοῦ πάθους τοῦ Θεανθρώπου,
ἐν τῷ ὄποιῳ λαμβάνει χώραν ὁ διχασμὸς ἐν τῇ ὑπάρξει εἰς τὸν ἀπό-
λυτον βαθμὸν τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ χρονικοῦ, ἐνθα συντελεῖται ὁ θάνατος τῆς
ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, ἵνα αὕτη ζήσῃ αἰωνίως. ’Αξιολογεῖται κατ’ αὐ-
τὸν τὸν τρόπον ἡ ζωὴ ἀρνητικῶς ἐκ τοῦ πάθους. ’Υπάρχει μία βαθυτάτη
συνομιλία, εἰς μυστικὸς διάλογος μεταξὺ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀποκαλυπτο-
μένης ἐν τῷ Σταυρῷ τραγικῆς ἀληθείας τῆς ζωῆς. ’Η ὑπαρκτικὴ σκέψις εἶναι

ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ διάλογος, ἡ δὲ ὑπαρξιστική, ἡ προετοιμασία, ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τοῦτον.

Διὰ τὸν ὑπαρξισμὸν ἐν γένει μόνον ὁ Ἐσταυρωμένος δύναται νὰ εἴναι ἡ ἀληθὴς ἀποκάλυψις τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ ἀληθὴς Θεὸς ἐν δράσει ἐντὸς τοῦ κόσμου. Ὁ Θεὸς τοῦ ἴδεαλισμοῦ εἶναι νεκρὸς ἐν τῇ διὰ τῆς ἀπαθείας συλλήψει Αὐτοῦ διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ὁ Θεὸς δύμας τοῦ ὑπαρξισμοῦ εἶναι ζῶν ἐν τῷ πάθει τοῦ Χριστοῦ. Σταυρὸς καὶ "Ὕπαρξις τελοῦν ἐν δυναμικῷ διαλόγῳ διὰ τοῦ πάθους, ἐνῷ τὸ Ἀπόλυτον Ὅν καὶ ὁ ὄρθος λόγος ἐν μονολόγῳ διὰ τῆς φαντασίας τοῦ ὑπὸ τῆς ἴδιας πνευματικῆς ἐλευθερίας αὐτοκαταδικαζομένου φιλοσόφου. Ὁ Ἐσταυρωμένος ὑπάρχει ἐν τῇ ὑπάρξει, ως ἡ μόνη δι' αὐτὴν πραγματικάτης τῆς ζωῆς, καὶ ἡ ὑπαρξις σταυροῦται ἐν τῇ ἀπαρνήσει τοῦ ψεύδους τοῦ κόσμου, διὰ νὰ ἀποκαλυφθῇ τοιουτορόπως ως προσωπικὸν πλέον βίωμα καὶ ως γεγονὸς ἡ Ἀλήθεια.

2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΝ

"Οταν δύμιλη τις κατὰ ταῦτα περὶ τῆς πίστεως ὡς τοῦ προβλήματος τῆς ὑπάρξεως, ἐννοεῖ, εἴτε τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ βιώσῃ πλήρως καὶ μὲ ἀπόλυτον συνέπειαν τὴν διαλεκτικὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὑπὸ μᾶς διεσπασμένης καθ' ἑαυτὴν ὑπάρξεως, εἴτε ὡς φιλοσοφῶν νὰ ἀσχοληθῇ διὰ τοῦ ὅρθου λόγου περὶ τὸ θέμα τῆς ἐν ἑαυτῷ ὑπερβατικότητος, τὸ ὅποῖον παραμένει ἔκτὸς τῆς ἀκτῖνος δράσεως τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως. Ἀμφότεραι δύμως αἱ περιπτώσεις μαρτυροῦν περὶ τοῦ ἀναποφεύκτου τῆς ἐν τῇ ὑπαρκτικῇ ἢ ὑπαρξιστικῇ σκέψει ἐμφανίσεως τοῦ προβλήματος τῆς πίστεως ὡς τοῦ βασικοῦ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἔρωτήματος.

α. Ἡ πίστις ὡς πρόβλημα διὰ τὴν «ὑπαρκτικὴν» φιλοσοφίαν.
Ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαιλεκτικῆς ὑποστάσεως τῆς ὑπάρξεως σύλληψις τῆς
βαθυτέρας ἀνάγκης τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίᾳς αὐτῆς δὲν εἶναι ἀνακάλυψις
τοῦ νοῦ, δὲν εἶναι ὡς ἡ ὄντολογικὴ ἀπόδειξις περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ
συστηματικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου λογικοῦ, ἀλλ' ἀποκάλυψις ἐξ ἀντικει-
μένου ἐν τῇ ὑπάρξει πραγματικότητος οὐχὶ ἀπλῶς ὑπερβαινούσης τὸν δρθὸν
λόγον, ὡς συνήθως λέγομεν, ἀλλὰ συντριπτικῆς δι' αὐτὸν αἰσθήσεως ἀντιθε-
τικῆς ἀποκαλύψεως τῆς Ἀληθείας, κειμένης ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῶν διαφε-
ρόντων αὐτοῦ. Ἡ σκέψις, ἡ συλλαμβάνουσα τὴν Ἀλήθειαν ταύτην, καταργεῖ
έαυτὴν διὰ παραχωρήση τὴν θέσιν της εἰς τὸ ὑπαρκτικὸν βίωμα.

‘Η πίστις δύμως, ως ἐκ τούτου, τίθεται ἐν τῇ φιλοσοφικῇ τάυτῃ σκέψει ως τὸ παράδοξον ὑπ’ αὐτῆς ἀνιχνευόμενον, ἀλλ’ ἀκατανόητον γεγονός οὐχὶ πλέον ως διδασκαλία, ως παράδοσις, ως θεωρία, ἀλλ’ ως συμβάν,

ώς αἴτιον διαστάσεως ἐν τῇ ὑπάρξει, ἡ ὅποια μόνη πλέον συλλαμβάνει τοῦτο.

Τὸ αἰώνιον προσλαμβάνει τὸ χρονικόν· τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῇ μόνον ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως, ἡ ὅποια ως χρονικὴ διψῆ ἀντιθέτως τὸ αἰώνιον, ἐνῷ ἡ σκέψις ἀσχολεῖται μόνον περὶ τὸ χρονικόν. Ἡ διάνοια οὕτω σκανδαλεῖται ἐπὶ τῇ ἀποκαλύψει τῆς ἀληγορίας βαθύτερας ὑποστάσεως ἐν αὐτῇ, τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς Σκέψεως αὐτῆς. "Ο, τι δὲν ἐπιτυγχάνει ἡ διάνοια, τείνει νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῆς ἀρνήσεως αὐτῆς ἡ βαθύτερα της οὐσία: «ἡ ὑπαρκτικὴ σκέψις» Πλὴν δύμας ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἡ ἐπιτυχία εἶναι διαπίστωσις τῆς ἀποστάσεως διανοίας καὶ ὑπάρξεως καὶ ἔτι βαθύτερον αἰώνιου καὶ χρονικοῦ ἐν τῇ ὑπάρξει. Ἡ δευτέρα ἀντίθεσις ἀποκαλύπτεται κατόπιν, ἀλλ' εἶναι κατ' οὐσίαν προγενεστέρα, ως ἡ βάσις τῆς ὑποστάσεως καὶ τὸ αἴτιον τῆς αὐτοκαταργήσεως ἐκ τῶν ἔνδον τῆς διανοίας, εὑρισκομένης πάντοτε καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν Ἀλήθειαν.

Ἀλήθεια ως ἀντικείμενον διανοίας δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἀλήθεια εἶναι ἡ κατάπαυσις τοῦ διχάσμου αἰώνιου καὶ χρονικοῦ, ὅπως ἀποκαλύπτεται τοῦτο ἐν τῇ συνθέσει, τῇ ὑπὸ τοῦ Αἰώνιου συντελουμένῃ ἐν χρόνῳ. Ἡ Ἀλήθεια αὕτη δὲν κατανοεῖται· συλλαμβάνεται μόνον ως ἀπόλυτος ὑπαρξίας καθ' ἕκαστην ἀναπαυομένη, ἀλλ' ἐν ἀντιθέσει, ως ἡ σχετικὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπαρξίας βιοῦ ταύτην ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ. Τοῦτο εἶναι πίστις εἰς γεγονότας καὶ οὐχὶ κατανόησις ἀληθείας. Ἀλλ' ἡ πίστις αὕτη γίνεται μόνον σχετικὴ καθ' ὅμοιωσιν ἐν τῇ ὑπάρξει, διότι τὸ χρονικόν ἐν ἡμῖν δὲν φονεύει ἀμέσως, ἀλλὰ διχάζει, στερεῖ, ἔλκει κατ' ἀντιθετικὸν τρόπον πρὸς τὴν ἀπιστίαν. Ἰδοὺ ἡ πίστις ως πρόβλημα καὶ διὰ τὸν θερμὸν ἀκόμη πιστόν, διστις δύμας ἐπιθυμεῖ διὰ φιλοσοφικῆς ὑπαρκτικῆς σκέψεως νὰ ἀνιχνεύσῃ ταύτην.

β. Ἡ πίστις ως πρόβλημα διὰ τὴν «ὑπαρξιστικὴν» φιλοσοφίαν. Ἐξ ἄλλου δύμας καὶ διὰ τὴν «ὑπαρξιστικὴν» φιλοσοφίαν («Existentialphilosophie») τῶν Heidegger καὶ Sartre, ως εἴδομεν κατὰ τὴν κριτικὴν ἀνωτέρω μελέτην αὐτῶν, ἡ πίστις καίτοι εἰς μὲν τὸν πρῶτον δὲν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον φιλοσοφικῆς ἔρευνης καὶ εἰς τὸν δεύτερον αἴτιον σφοδρᾶς ἀντιθέσεως ἐναντίον τῆς παραδοχῆς ὑπάρξεως Θεοῦ, ἐν τούτοις εἶναι ἐπίσης ως καὶ διὰ τὴν ὑπαρκτικὴν φιλοσοφίαν τὸ κύριον πρόβλημα, τὸ ὅποιον ὑπεκκαίει τὴν φιλοσοφικὴν των σκέψιν καὶ τίθεται ως τὸ βασικὸν ἔρωτημα κατὰ τὴν συγγραφὴν τῶν ἔργων των. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς μορφῆς τῆς «ὑπαρξιστικῆς» σκέψεως, ἥτις ἀσχολουμένη μόνον περὶ τὸ ὑπαρκτόν καὶ τὸ ἔξ αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ προκύπτον βίωμα, κατ' ἀπολύτως συνεπῇ τρόπον — αὐτοπειριζόμενη ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τούτου ἐντὸς τοῦ κόσμου μὲ ἀπόλυτον συνέπειαν — περιπίπτει εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν, ἀνεπάρκειαν καὶ ἀντίφασιν, ώστε δημιουργεῖται βαθύτερον πλέον ἐν τῇ ὑπάρξει — καὶ οὐχὶ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σκέψει — ἡ ἀνέκφραστος ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου καὶ τῆς αὐστηρᾶς ἐγκο-

σμίου Μεταφυσικής ἀκατάσχετος τάσις πρὸς τὸ μυστήριον τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ μὴ ἐνασχόλησις περὶ αὐτὴν τοῦ Heidegger οὐδὲν ἐναντίον τῆς ἀντιλήψεως ταύτης σημαίνει, διότι οὗτος εἶναι μόνον φιλόσοφος καὶ οὐχὶ θεολόγος, ἡ δὲ ἀθετὰ τοῦ Sartre, τὴν ὅποιαν ἔχαρακτηρίσαμεν ως ἀντιθεταν, εἶναι μᾶλλον κίνητρον πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἡ «ὑπαρξιστικὴ» σκέψις δὲν δύναται νὰ ὅμιλήσῃ περὶ Θεοῦ ὑπὲρ κόσμου, ἀπείρου καὶ ἐν νῷ. Εἶναι ως φιλόσοφία φαινομενικῶς ἀθεος, διότι διακηρύσσει, ὅτι οὐδεὶς μόνος καὶ διὰ τοῦ δρθιοῦ λόγου ἡ τῆς Μεταφυσικῆς δύναται νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν Θεόν. Ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν ὑπαρξιστικὴν σκέψιν. Ἡ «ὑπαρξιστικὴ» ὅμως σκέψις δὲν δύναται νὰ εἴναι ἀντίχριστος, διότι μόνον ἐν τῷ Χριστῷ εὑρίσκει ἀπάντησιν, περὶ τῆς ὅποιας ὅμως ὀφείλει νὰ σιγήσῃ ἡ φιλόσοφία, διότι ἐμφανίζεται τῇ ὑπάρξει — καὶ οὐχὶ τῷ λόγῳ — ως τὸ ἐξ ἀντικειμένου συντελεσθέν, ἀποκαλυπτόμενον μόνον διὰ πίστεως, ἡ ὅποια εἶναι τὸ ξένον στοιχεῖον καὶ τὸ alter ego τῆς ὑπαρξιστικῆς σκέψεως.

· Ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν «φυλακισμένην» καὶ «καταδικασμένην» ἐντὸς τοῦ κόσμου ὑπαρξιστικὴν σκέψιν. Τὸ δεσμωτήριον τῆς Γῆς δὲν ἐπιτρέπει ἀνάτασιν ἔξω αὐτῆς διὰ τοῦ φιλόσοφικοῦ πνεύματος πρὸς ἀνίχνευσιν ἄλλου ἀνωτέρου ὑπαρκτοῦ. Τοῦτο εἶναι δνειρον καὶ φαντασία. · Ἡ ὑπαρξιστικὴ σκέψις συνδιαλλάσσεται μόνον μὲ τὸ σαφῶς ὑπάρχον, δηλαδὴ μετὰ τοῦ ἐν ἀγωνίᾳ, ἐν ἀντιθετικῇ ἐλευθερίᾳ καὶ ἐν τῷ πάθει ἐντὸς τοῦ κόσμου ζῶντος. Διὰ νὰ κινηθῇ ἡ ὑπαρξιστικὴ σκέψις πρὸς τὸν Θεόν, πρέπει νὰ ἴδῃ τὸ ὑπαρκτὸν τοῦτο εἰς τὸν ἀπόλυτον βαθμὸν ἐντὸς τοῦ κόσμου καὶ τότε δύναται μόνον νὰ ἀντιληφθῇ ως μυστήριον πλέον αὐτῆς, ως πρόβλημα ἀλυτὸν ὑπὸ τῆς ἴδιας, τὸν Θεὸν ἐν ἀποκαλύψει ἐν τῷ μύψει τοῦ ὑπαρκτικοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ ὑπαρξιστικὴ σκέψις «ἀθεος», ἀλλὰ διὰ τῆς «ἀθετας» ὁδεύει κατ' ἀνάγκην πρὸς τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ. · Εκεῖ πλέον ἀποφασίζει τις μόνος διὰ τῆς ὑπάρξεώς του καὶ τῶν βιωμάτων αὐτῆς καὶ οὐχὶ διὰ τῆς φιλόσοφίας καὶ τῆς σκέψεως, ἐὰν ἡ ἀθετὰ δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πραγματικοῦ, τοῦ ἀληθιοῦς τῆς ὑπαρξιστικῆς σκέψει ἀναλογοῦντος Θεοῦ. Ἡ ὑπαρξιστικὴ σκέψις σταματᾷ ἀκριβῶς πρὸ τῆς ἀποφάσεως, διότι διὰ ταύτης θὰ ἐγίνετο «ὑπαρκτική» καὶ δὲν θὰ ἦτο πλέον ἐπιστημονικὴ φιλόσοφία, συντρέβουσα τὸν δρθὸν λόγον ως «μωρίαν», διπλας συμβαίνει παρὰ Kierkegaard. · Ιδοὺ ἡ ἀπόφασις τῆς πίστεως ως τὸ εἰς τὸ τέλος τῆς ὑπαρξιστικῆς σκέψεως τιθέμενον πρόβλημα.

Σφάλμα κατὰ ταῦτα εἶναι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς φιλόσοφικῆς μεθοδολογικῆς ἀθετας τῆς ὑπαρξιστικῆς σκέψεως κατάληξις εἰς ἀποδείξεις μὴ ὑπάρξεως Θεοῦ, διότι ἀρνεῖται τις λογικῶς διτι ἡ σκέψις ἥδη ἡρνήθη ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς. Αἱ δύο ἀρνήσεις προκαλοῦν κατάφασιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀπαρνήσει · Εαυτοῦ, δηλαδὴ τῇ ἐνανθρωπήσει ὑπὸ μορφὴν δούλου ἐν τῷ πάθει. · Εφ' δοσον δηλαδὴ ἡ ὑπαρξιστικὴ σκέψις ἀρνεῖται τὴν δυνατότητα νὰ

διμλήση περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, πῶς ἡ ἴδια σκέψις ἀρνεῖται τὴν ὑπάρξιν τοῦ Θεοῦ; Τότε ἐμφανίζεται καθαρώτερον, ἀλλὰ λίαν ἀπροσδοκήτως ὁ Χριστός, ὃς μαρτυρῶν κατ' ἀντίθετον φοράν διὰ τῆς ἀποκαλύψεως, διὰ τοῦ ἀδυνατεῖ νὰ γνωρίσῃ ἡ σκέψις, ἀλλ' διὰ τοῦ ἐπιζητεῖ ἡ ὑπάρξις. Ἰδοὺ τὸ πρόβλημα τῆς πίστεως παρὰ Sartre καὶ ἡ ἀπροσδοκήτως τελευταῖα φράσις τοῦ χυρίου ἔργου του περὶ Χριστοῦ. Ἐὰν θέλῃ τις νὰ φέρῃ πλησίον τοῦ Χριστοῦ ὑπάρξιστὴν ἀθεον, πρέπει νὰ ἀφήνῃ τοῦτον νὰ ἔξαγάγῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑπάρξιστικῆς σκέψεως συμπεράσματα μὲν ἀπόλυτον συνέπειαν. Ὁ ἀθεος τοῦ τύπου Sartre εἶναι πρῶτον ἀσυνεπής πρὸς τὸν ἴδιον ὑπάρξισμόν,—ἀσυνεπής ὡς ἀρνητής τῆς πρὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προβλήματος τῆς ὑπάρξεως Αὗτοῦ ἀναγκαστικῆς «σιωπῆς» τῆς ὑπάρξιστικῆς σκέψεως — ἀλλὰ συγχρόνως διὰ τῆς ἀντιθετίας του ἐναντίον τοῦ «φιλοσοφικοῦ Θεοῦ» γίνεται ὁ ἀκούσιος δύμολογητής τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως Αὗτοῦ.

γ. Ἡ βεβαιότης τῆς πίστεως ἐν τῇ προβληματικότητι αὐτῆς. (**ὑπερβατικὸς ἰδεαλισμός, ὑλισμός, ὑπάρξισμός**). Διὰ νὰ κατανοήσωμεν πλήρως τὴν ἔννοιαν τῆς πίστεως ὡς τοῦ κατ' ἔξοχὴν προβλήματος τῆς ὑπάρκτικῆς σκέψεως, πρέπει νὰ προβῶμεν εἰς μίαν σύγκρισιν τῆς τοποθετήσεως τοῦ ζητήματος τῆς πίστεως κατὰ τὸν ὑπερβατικὸν ἰδεαλισμόν, τὸν ὑλισμὸν καὶ τὸν ὑπάρξισμόν.

Ο ὑπερβατικὸς ἰδεαλισμὸς ἐνεργεῖ διὰ τοῦ πνεύματος τιτάνειον ἀγῶνα ὑπερβάσεως τοῦ πεπερασμένου πρὸς ἐπιτυχίαν τελικῆς συνθέσεως ἐν τῷ Ὅντι τοῦ Παντός. Ἐνεργεῖ, ἐπομένως, μίαν κίνησιν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω, ἐκ τοῦ κόσμου πρὸς τὸ Ἐπέκεινα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, διστις δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ ὡς καθαρὸς πνευματικὴ δύναμις τὸ φθαρτὸν τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Τὸ τέλος τῆς ἐνεργείας ταύτης εἶναι ἡ βαθύτατη πνευματικὴ γαλήνη ἐν τῇ ἀφαιρέσει παντὸς ὑλικοῦ καὶ γητοῦ ἐν τῇ σκέψει καὶ ἡ ἐνόρασις τῶν πάντων ὡς διαφανῶν ἀντικειμένων, διπισθεν τῶν ὅποιων φαίνεται σαφῶς διὰ τὸ πνεῦμα ὁ ὑπερβατικὸς κόσμος τῶν ἰδεῶν. Ἐκεῖ πλέον ζῇ καὶ κινεῖται ὁ λόγος, ὡς ἐπανερχόμενος εἰς τὰ ἴδια καὶ ἀνακαλύπτων τὴν ἀρμόζουσαν αὐτῷ ἀνωτέραν ζωήν. Διὰ τοῦ τρόπου δύως τούτου ἐλησμονήθη ἡ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν τῇ ἐν αὐτῷ πτώσει τῆς ὑπάρξις καὶ τὰ πραγματικὰ αὐτῆς βιώματα· οὕτω πνίγεται ἡ ἀγωνία τῆς καὶ κατασιγάται τὸ πάθος τῆς πρὸς πραγματικὴν λύτρωσιν. Τὸ πνεῦμα ὥδηγήθη εἰς τὸν φανταστικὸν Θεόν, διὰ νὰ ναρκωθῇ ἡ ὑπάρξις ἐν τῇ πραγματικῇ καὶ τῇ βιουμένῃ ἐν αὐτῇ ἀποστάσει ἀπ' Αὔτοῦ. Ἡ ὁδὸς τοῦ ὑπερβατικοῦ ἰδεαλισμοῦ εἶναι κατακόρυφος πρὸς τὰ ἄνω, περιφρονεῖ τὰ συμβάντα ἐπὶ τῆς γῆς· δὲν διέρχεται ἐκ τοῦ Γολγοθᾶ, δὲν ἔχει ἀνάγκην αὐτοῦ, διότι τὸ πνεῦμα μόνον ἀνακαλύπτει τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ. Ὁ ποικιλόμορφος ἰδεαλισμὸς εἶναι ὑπερβατικὸς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς Γῆς. Δὲν ἀντιμετωπίζει ἐν τῇ πραγματικότητι οὐδὲν

πρόβλημα ὑπάρξεως, διότι τὸ πνεῦμα, ὑπερβαῖνον τὰ πάντα, εὑρίσκει πάντοτε λύσεις διὰ συνθέσεων καὶ συμβιβασμῶν. Ἡ πίστις δὲν εἶναι δι' αὐτὸν πρόβλημα, τὸ δποῖον συνταράσσει τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ μία ἰδιότης, ἡ τελικὴ μακαριότης καὶ γαλήνη τοῦ πνεύματος. Ὁ Χριστὸς εἶναι τότε περιττός· καλύτερον: ἐλησμονήθη, διότι δὲν προσφέρει τίποτα πλέον εἰς τὸν διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ λυτρούμενον ἄνθρωπον.

‘Ο ὑλισμὸς ἀντιθέτως δὲν ὠθεῖ τὸ πνεῦμα εἰς οὐδεμίαν ὑπερβατικότητα, ἀλλὰ κινεῖ τοῦτο εἰς παρακολούθησιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου, ἐκμετάλλευσιν αὐτοῦ καὶ δημιουργίαν εύτυχοῦς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρξεως διὰ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ὑπὸ τῆς ὑλῆς παρεχομένων δυνατοτήτων καὶ τῆς ἀπαθείας ἐν τῇ μὴ ἐνασχολήσει τοῦ πνεύματος περὶ τὰ ἀνώτερα καὶ ἀλιτα πνευματικὰ προβλήματα τῆς ὑπάρξεως. Ὁ Θεὸς τότε γίνεται ὁ Μέγας ἀπών, τοῦ ὄποιου οὐδεὶς ἔχει ἀνάγκην. Ἡ λύτρωσις ὑπὸ Αὐτοῦ δὲν ἔχει κατ' ἐπέκτασιν οὐδένα λόγον ὑπάρξεως. Τὰ πάντα ἔξελίσσονται λογικῶς διὰ τῆς προοδευτικῆς ἀπολαβῆς τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὑπαρξία διὰ τῆς ἔξελίζεως καὶ ἀπολαβῆς ταύτης θὰ ἐπιτύχῃ τὴν σωτηρίαν της. Τὸ πάθος της καταστιγάται διὰ τοῦ ἐφημέρου κορεσμοῦ τῶν ὑλικῶν αὐτῆς ἀναγκῶν. Ἀλλη σωτηρία δὲν ὑπάρχει καὶ ἐδὲν ὑπῆρχε θὰ ἦτο περιττή. Ὁ Χριστὸς καὶ πάλιν ἐλησμονήθη, διότι δὲν προσφέρει τίποτα πλέον εἰς τὸν διὰ τῆς ὑλικῆς ἀπολαύσεως λυτρούμενον ἄνθρωπον.

‘Ο ὑπαρξιμὸς δύμως, οὔτε τείνει διὰ τοῦ πνεύματος νὰ ὑπερβῇ τὸν κόσμον, οὔτε παραμένει δέσμιος αὐτοῦ. Παραμένει ἐν αὐτῷ ὡς ἐν πτώσει εὑρισκόμενος, ἀνίκανος νὰ ζήσῃ εἰς τὸ ὑπερπέραν διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ δρυθοῦ λόγου, ἐνῷ συγχρόνως διὰ τοῦ πάθους τῆς πτώσεως, δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπολαβὴν τῆς ὑλῆς. Καὶ αἱ δύο μορφαὶ σωτηρίας — καὶ ἡ ὑπερβατικότης διὰ τοῦ πνεύματος καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῆς ὑλῆς — εἶναι δύο μορφαὶ τεχνητῆς ἀπαθείας πρὸς παρηγορίαν καὶ ἀφαίρεσιν τοῦ προβλήματος τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ὑπαρκτικὴ σκέψις ἀντιθέτως μαρτυρεῖ εἰς τὸν ὑπάρχοντα περὶ τῆς πτώσεως αὐτοῦ, ἀποδεικνύει εἰς αὐτόν, δτι εἶναι «ἔλεύθερος—ἐν—καταδίκη—ἔλευθερίας» καὶ ζητεῖ λύτρωσιν. Εἶναι ὑπαρκτικὴ σκέψις, δηλαδὴ σκέψις ὑποκειμενικῆς ζωῆς ἐν τῷ κόσμῳ καὶ αὐτὴν τὴν στιγμήν· σκέψις ἀλύτρωτος, μὴ δυναμένη νὰ ὑπερβῇ τὴν φθαρτὴν πραγματικότητα. “Ἐρπει ἐπὶ τῆς γῆς ἀνευ δυνατότητος πτήσεως ὑπὲρ αὐτὴν—ὦς δὲν ἴδεαλισμὸς — καὶ ἀνευ ἡρεμίας ἐν τῇ στιγμαίᾳ ἀπολαύσει — ως δὲν ὑλισμός. Τὸ πάθος της εἶναι ἡ μόνη ἀνάτασις, διότι ἐν αὐτῷ αἰσθάνεται, δτι ἡ θέσις της δὲν εἶναι μόνον ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ πάθος ἐγείρει ἐν αὐτῇ τὸ αἰώνιον· ἔρπει εἰς τὸν χρόνον καὶ αἰσθάνεται τοῦτο βαθύτατα μόνον ἐν τῇ ὑπαρκτικῇ τραγικῇ σκέψει, ἡ δποία δὲν περιφρονεῖ τὴν ὑπαρξίν της. Καὶ τὸ αἰώνιον ἐν αὐτῇ ἐγείρει τότε ἐν αὐτῇ τὸ πάθος. “Ἐρπει οὕτως ἡ ὑπαρκτικὴ σκέψις ἐπὶ τῆς γῆς, ἐντὸς τοῦ κόσμου, ὑπερβαίνουσα δύμως τοῦτον καὶ τὴν δέσμευσιν ἐν αὐτῷ διὰ τοῦ πόθου πρὸς σωτηρίαν, σωτηρίαν δύμως, ἥτις δὲν εὑρίσκεται διὰ τῆς ἐνῷ ὑπερβάσεως αὐτοῦ—ὦς πράττει δὲν ἴδεαλισμὸς

—οὕτε διὰ τῆς ἀπολαύσεως—ώς πράττει ὁ ὑλισμός—, ἀλλ' ἐν τὸς αὐτοῦ κατὰ ρεαλιστικὸν τρόπον διὰ τὴν πάσχουσαν αὐτὴν τὴν Στιγμὴν καὶ ἐν χρόνῳ ὑπαρξίᾳ. Οὕτως ἡ πραγματικὴ σωτηρία ἔρχεται ἔξωθεν· ἐκτὸς τοῦ κόσμου, ἀλλὰ συντελεῖται ἐν αὐτῷ. Μόνον τοιαύτη δύναται νὰ εἶναι ἡ ἀληθής σωτηρία διὰ τὴν ὑπαρξίαν, δηλαδὴ μόνον αἰώνιος, ἀλλ' ἐν χρόνῳ συντελουμένη, ὑπερβατική, ἀλλ' ἐν τῷ πεπερασμένῳ παγματοποιουμένῃ, μακαρία καθ' ἕαυτὴν εἰς τὸν ἀπόλυτον βαθμὸν καὶ ἀπαθής ὑπαρξίας, ἀλλ' ἐν τῷ κόσμῳ —ώς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διὰ τοῦ πάθους τῆς ὑπάρξεως ἀσφαλῶς συλλαμβανομένη — ἀποκάλυψις τοῦ ἀπείρου καὶ αἰώνιου ἐν τῷ πάθει.

‘Η εἰλικρινὴς ἀποδοχὴ τῆς ζωῆς αὐτῆς ως πτώσεως ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ κατὰ συνέπειαν κατανόησις διὰ τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ὑπερβῇ τοῦτον διὰ τοῦ πνεύματος καὶ νὰ ζήσῃ εἰς φανταστικὸν ἄλλον κόσμον καὶ ἐπὶ πλέον ἡ ἀναγνώρισις τῆς οὐτοπίας καὶ τῆς αὐταπάτης, ὅτι δύναται τις ἐν τῇ πτώσει ταύτη νὰ ζήσῃ εὐτυχῆς διὰ τῆς ὑλικῆς ἀπολαύσεως, εἶναι ἡ προετοιμασία πρὸς ἀποδοχὴν τῆς ἔξωθεν σωτηρίας. Διότι, ἡ πτώσις διὰ τὴν σκέψιν ἐνέχει ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας, πρῶτον, τῆς μὴ δυνατότητος τῆς ἀφ' ἕαυτοῦ ἐγέρσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ δεύτερον τῆς μὴ ἴκανοποιήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ πτώσει ταύτη.

‘Ο ὑπαρξισμὸς ἐν τῷ συνόλῳ του εἶναι ὁ ὑμητής τῆς πτώσεως διὰ τῆς ὑπαρξιστικῆς σκέψεως, ἡ ὅποια ἐγείρει τὸ πάθος ἐνεκα τῆς δίψης ἀνεφίκτου σωτηρίας ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὑπὸ τοῦ κόσμου. Τότε ἡ ὑπαρξία δὲν λησμονεῖται, δὲν ἐγκαταλείπεται, εἴτε ὑπὸ τῆς φαντασίας τοῦ ἰδεαλισμοῦ, εἴτε ὑπὸ τῆς ἐνστικτώδους ἀπολαύσεως τοῦ ὑλισμοῦ, ἀλλ' ἐτοιμάζεται διὰ τοῦ πάθους, τελεῖ ἐν ἐγρηγόρσει πρὸς ἀποδοχὴν τῆς ἔξωθεν λυτρώσεως. ‘Ο Χριστὸς τότε προβάλλει ως τὸ μέγα ἐρώτημα. Συγκλονίζει τὴν ὑπαρξίαν διὰ τοῦ πάθους Του καὶ καλεῖ αὐτὴν εἰς σωτηρίαν. Εἶναι ἔξωθεν σωτηρία ἐν κόσμῳ συντελουμένη διὰ τοῦ πάθους πρὸς τὴν ἀληθῆ, τὴν μακρὰν τῶν δύο μορφῶν τοῦ ἐγωΐσμοῦ καὶ τῆς αὐταρκείας τοῦ ποικιλομόρφου ἰδεαλισμοῦ καὶ τοῦ ἀφελοῦς ὑλισμοῦ ζῶσαν ἐν τῇ λήθῃ ὑπαρξίᾳ. ‘Ο πιστεύων, δτι διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων δὲν σώζεται εἶναι ὁ μόνος, δστις δύναται νὰ θέσῃ τὴν κλῆσιν τοῦ Χριστοῦ ως ὑπαρκτικὸν πρόβλημα ἐν ἕαυτῷ. Μόνον αὐτὸς διὰ τῆς προβληματικότητος ταύτης δύναται νὰ διέλθῃ ἐκ τοῦ Γολγοθᾶ καὶ νὰ λάβῃ ἀπόφασιν ἔμπροσθεν τῆς κλήσεως πρὸς σωτηρίαν.

‘Ο ὑπαρξισμὸς δὲν ὠθεῖ εἰς τὴν κατάφασιν τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, ἀλλὰ προετοιμάζει τὸ ὑποκείμενον εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀπόφασιν πρὸ τοῦ ἀποκαλυπτομένου μυστηρίου. ‘Η «προβληματικότης» δμως αὐτῇ εἶναι συνταρακτικὴ βεβαιότης διὰ τὴν ὑπαρκτικὴν σκέψιν, ἵσοῦται πρὸς ἐνόρασιν ἐν τῇ ὑπάρξει τοῦ Χριστοῦ, σημαίνει ἐπιβεβαίωσιν τῆς σωτηριώδους Αὐτοῦ ἐνεργείας. Παραμένει ως πρόβλημα, ως σκάνδαλον διὰ τὴν σκέψιν, ἀλλ' εἶναι πλήρης βεβαιότητος διὰ τὴν ὑπαρξίαν, ἐνῷ διὰ τὸν ἰδεαλισμόν, ἰδίως τὸν θεϊστικόν, δὲν τίθεται ως πρόβλημα, διότι οὗτος ἀνεῦρε τὸν κυρίαρχον Θεόν, τὸ ἀπόλυτον ἐν γῇ²*Οὐ καὶ πρόβλημα πλέον διὰ τὴν ἐμφάνισιν Αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει.

3. Η ΠΙΣΤΙΣ ΩΣ ΥΠΑΡΚΤΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ Η «ΑΠΟΛΟΓΙΑ» ΑΥΤΗΣ

Τὰ ἀνωτέρω καταδειχνύουν, ὅτι ἡ ὑπαρκτική σκέψις ἀνοίγει διὰ τοῦ ἔκουσίου ἀποκλεισμοῦ αὐτῆς εἰς τὴν κατὰ μόνας καὶ καθ' ἑαυτήν περισυλλογὴν τοὺς δρίζοντας τοῦ ὑπερβατικοῦ, τὸ ὅποῖον ἐμφανίζεται ως συγκεκριμένη πάσχουσα ἐν τῇ ἴστορίᾳ ὑπαρξίᾳ. Δημιουργεῖται διὰ τῆς σκέψεως ταύτης ἡ προϋπόθεσις τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἐνσαρκωθέντος Ἀπολύτου, ως τοῦ ἀναλόγου πρὸς τὸ παρόλογον τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ πάθους τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ὑπαρκτική φιλοσοφία τῆς μορφῆς τῶν Kierkegaard καὶ Jaspers περιπίπτει ἀναγκαστικῶς εἰς ἀνάλυσιν τῶν βιωμάτων τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ ἀποκαλυπτομένῃ διὰ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἀληθείᾳ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐξ ἀντικειμένου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σωτηρίας τῆς ὑπάρξεως, ἐνῷ ἡ «ὑπαρξιστική» φιλοσοφία μέσω τῶν ὑπαρξιστικῶν βιωμάτων καὶ τῶν παραδόξων ἀντιθέσεων, ἀποκαλύπτει τὸ τραγικόν τῆς ὑπάρξεως, τὸ ἀντιφατικόν καὶ πεπερασμένον τοῦ δρθίου λόγου καὶ τὸ ἀπαραίτητον τῆς ἀνιχνεύσεως τῆς ἀληθείας οὐχὶ πλέον ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ὑπάρξεως διὰ τῶν παρεχομένων αὐτῇ — μετὰ τὴν παραδοχὴν τῆς ἀποκλειστικότητος καὶ τῆς σκληρᾶς δεσμεύσεως ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ — ἐνδείξεων, ὅτι ἡ «φυλακή» αὕτη καὶ ὁ σκληρὸς περιορισμὸς ρίπτουν τὴν ὑπαρξίν εἰς ἀγωνιώδη βιώματα, τὰ ὅποια μαρτυροῦν περὶ τοῦ ἀγνώστου διὰ τὸν δρθὸν λόγον Ἐπέκεινα. Αἱ συμπερασματικαὶ αὗται σκέψεις παρουσιάζουν τὸν φιλοσοφικὸν ὑπαρξισμὸν ως φιλοσοφικὴν μέθοδον, δυναμένην νὰ προσφέρῃ εἰς πάντα πνευματικὸν ἀνθρωπον τὸν λόγον τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως αὐτοῦ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παρίσταται ἀνάγκη, ὅπως προσέξωμεν καὶ μὴ παρασυρθῶμεν εἰς ὑπερβολάς, ἐξετάζοντες βαθύτερον τὴν δημιουργουμένην αὐτομάτως ἐν ἡμῖν ἀπορίαν:

α. Είναι διφορές φιλοσοφικός υπαρξισμός απολογητική μέθοδος της χριστιανικής πίστεως; Διὰ νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἔρωτημα τοῦτο, δοφείλομεν νὰ κρίνωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προβληματικοῦ διὰ τὴν υπαρξιν χαρακτῆρος τῆς εἰς Θεὸν πίστεως. "Αγευ τοῦ πρωταρχικοῦ τούτου γεγονότος δύναται, εἴτε ὁ ἐνθουσιασθεὶς υπὸ τῶν υπαρξιστῶν χριστιανὸς μελετητὴς αὐτῶν, εἴτε ὁ φιλοσοφῶν κατ' ἴδεαλιστικὸν καὶ δρθιογιστικὸν τρόπον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀντιτιθέμενος εἰς τὸν υπαρξισμὸν φιλόσοφος, νὰ ἐκλάβουν τοῦτον, διὸν πρῶτος ὡς τὸ ὅπλον τῆς λογικῆς ἀπολογίας τῆς πίστεώς του, ὁ δὲ δεύτερος ὡς τὴν ἐκ τῶν προτέρων προσπάθειαν ἀποδείξεως τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως διὰ τῆς υπαρκτικῆς σκέψεως καὶ κατ' ἐπέκτασιν εἰς τὴν ἀρνησιν τῆς καθαροῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ. Νομίζομεν, δτὶ ἀμφότεροι περιπίπτουν εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα ἐκ διαφορετικῆς ἐπόψεως, ὁ μὲν πρῶτος ἐκ τῆς δίψης νὰ εὕρῃ ἀπολογίαν τῆς πίστεώς του ἵκανὴν ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὸν σημερινὸν κόσμον, ὁ δὲ δεύτερος ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ἐναντίον τῆς εἰσδοχῆς

ἐντὸς τῆς φιλοσοφίας τοῦ παραδόξου καὶ τῶν βιωμάτων ὡς βασικῶν κατηγοριῶν τοῦ σκέπτεσθαι. Λησμονοῦν ἀμφότεροι, ὅτι ἡ πίστις διὰ τὸν ὑπαρξιστὴν εἶναι τὸ μέγα δίλημμα, ἡ ἀγωνία τῆς ὑπάρξεως μεταξὺ τῶν δύο Κόσμων.

‘Η πίστις ὡς ὑπαρκτικὸν πρόβλημα εἶναι μόνον καθαρὰ ὑποκειμενική ἐμπειρία, μὴ ἐπιδεχομένη ὡς ἐκ τῆς φύσεως της ταύτης ἔξωτερίκευσιν, λογικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐπεξήγησιν.’¹ Η ὑπαρκτικὴ σκέψις ἔχει τὴν δύναμιν νὰ θέσῃ τὸ πρόβλημα ὡς τὸ τραγικὸν πέραν τῶν ὅρίων αὐτῆς βίωμα, ὡς ὑπέρβασιν ἔαυτῆς καὶ κατάργησιν πάσης λογικῆς περὶ τοῦ προβλήματος τούτου κρίσεως. Τὸ σκάνδαλον τῆς νοήσεως γίνεται μωρία ἐν τῇ ἐκφράσει αὐτοῦ καὶ δὲν κέκτηται οὐδεμίαν ἀντικειμενικὴν ἀξίαν. ‘Η ὑπαρξιστικὴ ἐξ ἄλλου σκέψις ἐν τῷ χώρῳ τῆς φιλοσοφίας δὲν κέκτηται οὐδεμίαν βάσιν, ἐπὶ τῆς ὅποιας θὰ ἥδυνατο νὰ οἰκοδομήσῃ ὡς τέλος τῆς σκέψεως θεολογίαν. Κρίνει ἐπὶ τῶν βιωμάτων, ἐκλαμβανομένων αὐστηρῶς ὡς ἐνδοκοσμικῶν, καὶ ὡς τοιούτων μόνων ἴχοντων νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενα θετικῆς πραγματιστικῆς φιλοσοφικῆς έρευνης.’ Εὰν τὰ βιώματα ταῦτα ἀποδεικνύονται ἐν τῷ δρθῷ λόγῳ ὡς πλήρη ἀντιφάσεων, ἀνακολουθιῶν καὶ παραδοξοτήτων, ἐνῷ ἡ ζωὴ ἐμφανίζεται ἐξ ἄλλου εἰς ἐκάστην ἐπὶ μέρους ὑπαρξιν ὡς κεκτημένη ἀνώτερον δυναμικὸν περιεχόμενον, ταῦτα δὲν πρέπει νὰ ὀδηγήσουν, εἴτε εἰς τὴν ἀθεῖαν — ὡς λίαν ἐσφαλμένως ὡς ὑπαρξιστικῆς φιλόσοφος καὶ καθ’ ὑπέρβασιν τῶν καθηκόντων του ἔπραξεν ὁ Sartre — εἴτε εἰς τὴν προσπάθειαν βαθυτέρας κατανοήσεως καὶ ἐπεξηγήσεως τῆς πίστεως — ὡς πράττουν οἱ χριστιανοὶ ὑπαρξισταὶ θεολόγοι τύπου Bultmann. ‘Ο Heidegger ὡς φιλόσοφος δρθῶς σιωπᾷ αἰσθανόμενος ἔαυτὸν ἐντὸς τοῦ ἀδιαπεράστου σκότους τῆς «κοσμικῆς νυκτὸς», μὴ δυνάμενος ὡς φιλόσοφος νὰ ὅμιλήσῃ περὶ τοῦ Φωτός, τὸ ὅποῖον εἰσδύει ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κλειστῆς ζωῆς δίκην ἀσυλλήπτων διὰ τὴν νόησιν ἀκτίνων. Τὸ Φῶς τοῦτο δὲν δύναται νὰ γίνῃ θεωρία ὡς ἀποκαλυπτόμενον μόνον εἰς τὸν ‘Ἐνα, τὸ κατὰ μόνας ὑποκείμενον καὶ κατὰ διαφορετικὸν ἐκάστοτε τρόπον, ὑπὸ διαφορετικὰς συνθήκας ὡς προσωπικὴ συνάντησις, ὡς πνευματικὸς συγκλονισμός, ὡς μακαριότης ἐν τῇ ἐλπίδι τῆς ὑπερβάσεως τοῦ σκότους. Τότε, ἐρωτᾶται, ὁ Kierkegaard πῶς φιλοσοφεῖ, πῶς συλλογίζεται ἐπ’ αὐτοῦ ὡς φιλόσοφος; Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δυνάμεθα νὰ κατανόήσωμεν ἀκριβῶς, διατὸι ὁ Kierkegaard δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ὀνομάζηται φιλόσοφος, ὡς εἴδομεν, διότι δὲν φιλοσοφεῖ, ὅλλα’ ἐκφράζει τὸ πέραν τῆς σκέψεως βίωμα αὐτοῦ. ‘Η σκέψις του δὲν εἶναι σύστημα φιλοσοφίας — αὐτὸς ἡτο ὁ κύριος στόχος τῆς ἐπιθέσεως αὐτοῦ — ἀλλὰ βαθυτάτη ἀνάλυσις τῆς ὑπαρκτικῆς, τῆς προσωπικῆς του ἐμπειρίας· εἶναι τὸ ἡμερολόγιον τῆς ὑπάρξεώς του ἐν τῇ μονώσει’⁽¹⁾. Γράφει οὐχὶ

1. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὁ Κ. δὲν ἐδέχθη νὰ διδάξῃ συστηματικὴν θεολογίαν ἢ φιλοσοφίαν καὶ ἡρνήθη τὴν εἰς αὐτὸν προσφερθεῖσαν ἔδραν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κοπεγχάγης (βλ. σ. 43).

ἀπολογίαν τῆς πίστεως διὰ νὰ πείσῃ τὸν ἀπιστὸν, διότι γνωρίζει, δτὶ ή ὑπαρξίας ὡς ἐλευθέρα δύναται νὰ ἔχλεξῃ — καὶ τοῦτο συνιστᾷ αὐτὴν ὡς ὑπαρξίαν — διαφορετικὴν στάσιν ἔναντι τοῦ ἀποκαλυπτομένου διὰ τῆς ὑπαρκτικῆς καὶ ἀνιχνευομένου διὰ τῆς ὑπαρξιτικῆς σκέψεως προβλήματος τῆς πίστεως. Ἀντιθέτως ἡ σκέψις τοῦ Kierkegaard σκανδαλίζει, δξύνει τὴν ἀντίθεσιν, καλοῦσα εἰς μαρτύριον, συντρίβει τὴν αὐθαίρεσίαν τῆς διὰ τοῦ δρθοῦ λόγου προσπαθείας κατανοήσεως τοῦ βασικοῦ προβλήματος τῆς ὑπάρξεως, μηδενίζουσα τὸ δρθολογιστικὸν Ἐγὼ τοῦ ἀναγνώστου του.

‘Η ἀξία τοῦ ὑπαρξισμοῦ εἶναι μεγάλη, διότι κατ’ ἀρνητικὸν τρόπον, ἥτοι ἐν τῇ ἀπωθήσει διὰ τῆς «Σκέψεως τοῦ Ὑπάρχοντος» τῆς δόξης τοῦ δρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἀπολογίας στερεῖ τὸν ἀνθρωπὸν τῆς ἐφαμάρτου βάσεώς του καὶ ρίπτει αὐτὸν εἰς τὴν ἀβύσσον τοῦ παραδόξου, δημιουργῶν οὕτω ταραχήν, συγκλονισμὸν εἰς τὸ πνεῦμά του ὡς κλῆσιν πρὸς ἐπάνοδον εἰς ἔκατὸν καὶ αἰσθησιν τοῦ ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ αἰώνιου. Ἡ μετέπειτα ἐνέργεια εἶναι καθαρῶς ὑπόθεσις — ἡ κυρία ὑπόθεσις! — τοῦ ὑποκειμένου. Ἐὰν αὕτη προέρχεται ἐξ ἀπολογίας ὑπὸ σοφοῦ τινος θεωρητικοῦ, τότε ὁ δρόμος πρὸς τὸν Γολγοθᾶ εἶναι φαντασία, εἶναι θεώρημα, εἶναι θαυμασμός. Οἰαδήποτε σοφία καὶ ἐδν εἶναι αὔτη, ἀπομένει πάντοτε ὡς τὸ τελευταῖον καὶ κύριον στάδιον τῆς ὑπάρξεως ἡ συνάντησις, ὡς ἡ ἐξ ἴδιων ἐνόρασις, βίωσις, ἔνωσις, ὡς προσωπικὴ συνύπαρξις ἐν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Ἐσταυρωμένου· καὶ τοῦτο δὲν γίνεται ἀντικειμενικὴ θεωρία. Πᾶσα σοφία εἶναι πολὺ κατωτέρα τῆς βιώσεως ὑφ' ἐνδεστού τῆς ἀληθείας ὡς πραγματικότητος. Διὰ τοῦτο, δσοι ἀπολογοῦνται διὰ τὴν πίστιν των, προδίδουν τὸν Χριστὸν κατὰ τὸν Kierkegaard, διότι μεταβάλλουν Αὐτὸν εἰς προπαγάνδαν καὶ θεωρίαν, ἥτοι εἰς ἀρνησιν καὶ φαντασίαν. Ὁ Χριστὸς ζῆ μόνον ἐν τῇ μιᾷ, τοῦ Ἐνδεστού — ἐκάστου πιστοῦ κεχωρισμένως — ὑπάρξει.

β. ‘Η πίστις ὡς συνάντησις καὶ ὡς διάλογος. ‘Η ἀπολογία θὰ ἥτο δυνατή, ἐδν ἡ πίστις ἥτο διδασκαλία, ὑψηλὴ φιλοσοφικὴ ἥθικὴ καὶ κοσμοθεωρία· διότι τότε τὸ πνεῦμα θὰ ἐκινεῖτο πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ θὰ ἥτο εὔκολος ὑπόθεσις ἡ ἀντιμετώπισις καὶ ἐπεξήγησις αὐτῆς. Ἀλλ’ ἡ πίστις δὲν μανθάνεται, βιοῦται· δὲν εἶναι ζήτημα πρὸς ἀντιμετώπισιν διὰ τῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων ποικιλομόρφου συνεργασίας, ἀλλ’ ἡ ἐπαφὴ ἐν τῇ προσωπικῇ τοῦ Ἐνδεστού μετὰ τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ ἐν τῇ συγκεκριμένῃ ἐν χρόνῳ ἀποκαλύψει Αὐτοῦ. Τὸ πρόβλημα τοῦ αἰώνιου καὶ ὑπερβατικοῦ, περὶ τὸ διποῖον πολυπραγμονεῖ ὡς περὶ τὴν ὑψηλοτέραν αὐτοῦ ἐνασχόλησιν ὁ δρθὸς λόγος ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, λαμβάνει τὴν λύσιν του μόνον διὰ πίστεως, ἥτοι διὰ τῆς αἰσθήσεως τῆς συναντήσεως καὶ τοῦ διαλόγου ὡς τῆς κυρίας πραγματικότητος τῆς ὑπάρξεως μετὰ τοῦ συγκεκριμένου καὶ ἐν ἴστορίᾳ ἀποκαλυπτομένου Θεοῦ. ‘Η ἀπολογία χρειάζεται δι’ ὅτι εἶναι κατ’ ἀρχὴν ὑπεράνω τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν βιωμάτων. Τότε ὁ ἀνθρώπινος λόγος εἶναι ἀπαραίτητος διὰ νὰ ἀποδεῖξῃ

περὶ τῶν ὑπεραισθητῶν καὶ τῶν ὑπερβατικῶν καὶ ζῆ ἐντὸς τῆς εὐχαρίστου φαντασίας του. 'Αλλ' ἡ πίστις δὲν ἔχει ἀνάγκην τοιαύτης ὑπερασπίσεως ὑπὸ τῆς φαντασίας, διότι εἶναι κατ' ὄρχην πραγματικότης, εἶναι αἴσθησις συναντήσεως καὶ βίωμα. 'Εὰν δὲν εἶναι τοιαύτη πραγματικότης, τότε δὲν εἶναι καν πίστις, δὲν ὑπάρχει κάν, ὅπότε δύναται τις νὰ φιλοσοφῇ περὶ αὐτῆς ως περὶ τοῦ ἀνυπάρκτου καὶ ἐν νῷ φιλοσοφούμενου, ἥτοι νὰ προδίδῃ τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ.

‘Η ὑπαρκτικὴ σκέψις δὲν ἀποτελεῖ προσπάθειαν κατανοήσεως τῆς πίστεως, ἀλλ' εἶναι περιγραφὴ τοῦ συγκλονισμοῦ ἐν ἀγωνίᾳ τῆς ἐν ἐλεύθερᾳ ὑπάρξεως ἐπὶ τῇ ρεαλιστικῇ ταύτῃ συναντήσει μετὰ τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὁφείλομεν νὰ προσέξωμεν, ως μελετηταὶ τοῦ χριστιανικοῦ Ἰδιαιτέρως ὑπαρξισμοῦ τοῦ Kierkegaard, δτὶ ἡ συνάντησις αὐτῇ καὶ ὁ διάλογος δὲν συνεπάγεται μακαριότητα, γαλήνην καὶ κατανόησιν αὐτῆς, ἀλλὰ πάλην, ὅπως συγκρατηθῇ τις ἐν τῇ ἐπαφῇ ταύτῃ καὶ ὑποφέρει τὸν ἀναπηδῶντα ἐξ αὐτῆς ἀγεφύρωτον ἐν ἑαυτῷ διχασμὸν μεταξὺ αἰωνίου καὶ χρονικοῦ. ‘Η ἀληθής πίστις τῶν ὑπαρξιστῶν δὲν δύναται νὰ εἶναι ἡ μυστικιστική. ‘Η συνύπαρξις δὲν σημαίνει ἐνύπαρξιν ἢ σύγχυσιν ἢ μῖξιν αἰωνίου καὶ χρονικοῦ, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπώθησιν, δξυνσιν τῆς ἀντιθέσεως, «ἀσθένειαν πρὸς θάνατον». ‘Η συνάντησις εἶναι δωρεά, ἡ ὅποια ἀποκαλύπτει τὴν ἐνοχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καθ' ἑαυτὸν διαστάσει. Διὰ τοῦτο εἶναι πρόβλημα καὶ πίστις, τὸ κύριον ὑπαρκτικὸν πρόβλημα, οὐχὶ διότι εἶναι ἀκατανόητος μόνον διὰ τὸν ὄρθδον λόγον — ὀλόκληρος ἀλλως τε ἡ ἐγκόσμιος πραγματικότης εἶναι ἀκατανόητος δι' αὐτὸν^(¹) — ἀλλὰ διότι εἶναι πάλη, ἀνύψωσις μέσω πτώσεως, ὁφεσις μέσω ὀμαρτίας, πίστις μέσω τῆς ἐνοχῆς, καὶ τῆς ἀπιστίας.

Τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἀληθοῦς πίστεως, κατὰ ταῦτα, δὲν εἶναι ἡ ὁμαλὴ γλῶσσα τοῦ θαυμασμοῦ πρὸ τοῦ ἀπείρου, ἀλλ' ἡ συντριβὴ ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς παραμονῆς ἐνώπιον τῆς συγκεκριμένης μορφῆς Αὐτοῦ ἐν τῷ πάθει. Τὸ πάθος ἀπωθεῖ τὴν σκανδαλιζομένην ἐνώπιον Αὐτοῦ καὶ τείνουσαν εἰς φυγὴν ἀπ' Αὐτοῦ χρονικὴν ἐν ἀποστασίᾳ ἐναντίον Αὐτοῦ καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑπαρξιν. ‘Ο διάλογος τότε μετὰ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἡ προσευχὴ ως αἴτησις πρὸς τὸ παντοδύναμον “Ον, ἀλλ' ἡ μέσω τῆς πάλης καθ' ἑαυτὸν ἐπιζήτησις ὑπερβάσεως τῆς ἀπιστίας, ἥτοι τῆς ἀδυναμίας παραμονῆς ἐνώπιον Αὐτοῦ πρὸ τῆς συγκεκριμένης τραγικῆς παρουσίας Αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Εἰς τὴν ἐρώτησιν «πιστεύεις;» δὲν ἀναλογεῖ ἡ εὔκολος ὁμολογία ως ἀπάντησις, ἀλλ' ἡ διάγνωσις τῆς διεσπασμένης ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀπελπισίας: «πιστεύω Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ»^(²).

1. Βλέπε σελ. 45-47, ὅπου ἡ κριτικὴ τοῦ Kierkegaard ἐναντίον τῆς ὀρθολογικής φιλοσοφίας.

2. Μάρκ. 9, 24.

γ. 'Η μεταβολὴ τῆς ἐκ κληρονομικότητος πίστεως εἰς ὑπαρκτικὸν πρόβλημα ὡς ἡ μόνη δυνατὴ «ἀπολογία» αὐτῆς. Ταῦτα σημαίνουν, ὅτι ἡ πίστις τοῦ χριστιανοῦ δὲν γίνεται ἀντικείμενον ὑπερασπίσεως ὑπὸ τῆς θεολογικοφιλοσοφικῆς σκέψεως ἢ εἰδικώτερον ἀποδείξεως ὑπὸ τῆς ἀπολογητικῆς. 'Εὰν δημοσίευση τοῦτο ἀποβαίνῃ εἰς ἄρνησιν τῆς πραγματικῆς ὑποκειμενικῆς πίστεως, ἀντιθέτως ἡ ὑπαρκτικὴ σκέψις ἐπαναφέρει εἰς τὴν αἰσθησιν αὐτῆς ὡς καθαρᾶς καὶ μόνον προσωπικῆς ὑποθέσεως. 'Ο ὑπαρξισμὸς δηλαδὴ ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἥδη πιστεύοντα χριστιανόν, τὸν ἀπλῶς καὶ ἀφελῶς ἀκολουθοῦντα τὸν «χριστιανικὸν πολιτισμὸν» ἢ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα μιᾶς ἐκ παραδόσεως «χριστιανικῆς κοινωνίας», τὸ κίνητρον διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς ἀληθοῦς πίστεως.

Πᾶς ἀνθρωπὸς ἐν τῇ σημερινῇ κοινωνικῇ καὶ κρατικῇ ὄργανώσει αἰσθάνεται ἔαυτὸν ἐλεύθερον, δίκαιον, ἀναμάρτητον, ἔξελιγμένον καὶ πολιτισμένον, δρα ἀνευ ἀγωνίας διὰ τὴν προσωπικήν του ὑπόστασιν. Εἰς ταῦτα προστίθεται καὶ ἡ εὐλογία τοῦ ἐπισήμου, τοῦ παρεξηγηθέντος «χριστιανισμοῦ», ἢτοι μιᾶς θεωρίας κηρυσσούσης τὴν ἐξ ἀντικειμένου λύτρωσιν καὶ τὴν μακαριότητα. Τὰ πάντα προγραμματίζονται, νομιμοποιοῦνται καὶ ἐπαναλαμβάνονται μηχανικῶς ὑπὸ τῶν συνολικῶν μορφῶν τῆς ἐν κοινωνίᾳ συμβιώσεως, ἐν τῇ ὅποιᾳ δ ἀνθρωπὸς λησμονεῖ ἔαυτόν· εἶναι αὐτὸς μόνος, ἀλύτρωτος ἐν τῷ πάθει του. 'Ο χριστιανικὸς ὑπαρξισμὸς ἀπευθύνεται εἰς αὐτὸν τὸν τύπον τοῦ Χριστιανοῦ ἀκριβῶς καὶ προσκαλεῖ τοῦτον νὰ ἐρευνήσῃ τὴν πίστιν του διὰ σκέψεως ἔξηρτωμένης ἐκ τῆς καθ' ἔαυτὸν κρίσεως ἐν τῇ ἐπαφῇ μετὰ τῶν μορφῶν τούτων τοῦ ἀντικειμενικῶς καὶ ἀφελῶς ὑπάρχειν. Δὲν εἶναι ἀντικείμενον φιλοσοφικῆς σκέψεως ὁ περὶ ἐμὲ κόσμος καὶ τὰ βιώματα τῶν ἄλλων, οὔτε δ ἀνθρωπὸς ὡς ἡ γενικὴ καὶ ἀφηρημένη μορφή, τὸ ἀντικείμενον ἐρεύνησ τῆς ἀνθρωπολογίας, ἀλλὰ τὸ 'Ἐγώ τοῦ σκεπτομένου ὡς ὑπαρξίας, ἢτοι ἐλευθέρα ὑπόστασις. 'Ἐν αὐτῇ τότε βιοῦται ἡ ἀγωνία ὡς ἵλιγγος τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ αἰσθήσει τῆς ψευδοῦς ἐλευθερίας καὶ τῆς ματαιότητος τῶν παραπλανητικῶν μορφῶν τοῦ ἐν κοινωνίᾳ ὑπάρχειν, καὶ ἀποκαλύπτεται ποία εἶναι ἡ ψευδής, ἡ ψυχρὰ καὶ ἡ προδοτικὴ τοῦ Χριστοῦ πίστις.

'Ο ὑπαρξισμὸς ὡς ἐθεμελιώθη ὑπὸ τοῦ Kierkegaard ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀφύπνισιν ταύτην τῶν χριστιανικῶν μαζῶν. Δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τοῦτο, ὡς εἴδομεν, νὰ ὅμιλήσῃ πρὸς τοὺς ἀπίστους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ὄνδρας καὶ ἐκ κληρονομικότητος πιστούς, οἱ ὅποιοι ἤκουσαν ἥδη περὶ τῆς 'Αληθείας, ἀνετράφησαν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ δὲν ἐδημιούργησαν ἐξ αὐτῆς τὴν ἐν ἔαυτοῖς νέαν ὑπαρξίαν ἐν τραγικῷ, προσωπικῷ καὶ ἀγωνιώδει διαλόγῳ μετὰ τοῦ Χριστοῦ. 'Ἐκ τῆς διδασκαλίας δὲν ἔκινήθη διαλεκτικῶς καθ' ἔαυτὴν ἡ ὑπόστασίς των, ἀλλ' ἴδρυθησαν ἀντικειμενικαὶ θεωρίαι, φιλοσοφίαι, κοινωνικά καὶ πολιτικά συστήματα, τὰ ὅποια συσκοτίζουν τὸ πραγματικὸν νόημα τῆς πίστεως, ἢτις ἀφορᾷ εἰς τὴν προσωπικὴν κλῆσιν ἐκάστου πιστοῦ κεχωρισμένως. Παραμένομεν οὕτως

εύτυχεις ἐντὸς τῶν θεῖσκων τῆς φαντασίας μας, λησμονοῦντες τὸν μόνον πραγματικὸν ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτον Θεόν: τὸν Ἐσταυρωμένον.

Ἐπομένως διὰ τοῦ χριστιανικοῦ ὑπαρξισμοῦ δύναται ὁ πιστὸς νὰ λάβῃ καθ' ἐαυτὸν καὶ ἐν τῇ μονώσει, ἀνευ ἀπολογίας καὶ ἐξωτερικῆς ἐξ ἀντικειμένου προσπαθείας "Ἄλλου, ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀποκαλυπτομένην ἀγωνίαν του ἔμπροσθεν τοῦ Σταυροῦ. Δηδαλή, ἡ πίστις λαμβάνει ἀφ' ἐαυτῆς τὸν λόγον αὐτῆς ὡς συντελεσθείσης ἀληθείας. Εἶναι ἀπολογία, τὴν ὄποιαν ἐνεργεῖ ὁ ἴδιος ὁ πιστὸς δι' ἐαυτόν, μεταβάλλων τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξ ἀντικειμένου ἀπόδοσιν εἰς αὐτὸν τοῦ χαρακτηρισμοῦ: «χριστιανὸς» εἰς ὑπαρκτικὸν πρόβλημα, ἥτοι εἰς ἀλυτὸν καὶ συνεχῶς σκανδαλίζον τὴν σκέψιν, ἀλλὰ βιούμενον ὡς πάλη καὶ ἀντίθεσις ἐν τῇ ὑπάρξει του γεγονός. Ἀπολογίαν πίστεως δύναται οὕτω νὰ ἐνεργήσῃ δι' ἐαυτὸν μόνον ὁ ζῶν τὴν πίστιν ὡς τὸ κύριον τῆς ὑπάρξεως πρόβλημα, τὸ ὄποιον δὲν ἐπιτρέπει τὴν δημιουργίαν ἐξ αὐτοῦ συστήματος χριστιανικῆς φιλοσοφίας καὶ ἀποδείξεις διὰ τὸν "Ἄλλον τῆς ὑπάρξεως Θεοῦ καὶ τῆς περιγραφῆς Αὐτοῦ. Ὑπάρχουν διὰ τοὺς χριστιανοὺς ὑπαρξιστὰς πιστοί, οἱ ὄποιοι κατ' οὓσιαν δὲν πιστεύουν, ἔρμαια μιᾶς πίστεως, ἥτις ὄποια ἀρνεῖται ἐαυτήν. Δὲν πιστεύουν, δτι δὲν πιστεύουν, διότι πιστεύουν εἰς τὴν πίστιν των, τὴν εὐχάριστον φαντασίαν των, τὸ σύστημά των· ἐνῷ ἡ ὑπάρξις των κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ὑπνώτει, μὴ ἐνοχλουμένη ὑπὸ τοῦ ὅρθιοῦ λόγου, ὁ ὄποιος ἐξηγεῖ καὶ διακηρύσσει ἐν θριάμβῳ τὴν θεωρουμένην ὑπ' αὐτῶν ὡς πίστιν φαντασίαν των.

Ἄλλ' ἐδὲν ὁ χριστιανικὸς ὑπαρξισμὸς τοῦ Kierkegaard δίδει κατὰ τοιοῦτον ἀρνητικὸν καὶ ἀπολύτως ὑποκειμενικόν, ὡς ἐκ τῆς ἀποφάσεως μόνον τοῦ πιστεύοντος ἐξαρτώμενον λόγον τῆς πίστεως αὐτοῦ, μὴ θεωρηθῆ δτι ἡ σκέψις του δὲν καλεῖ ἐν τῷ χώρῳ τῆς φιλοσοφίας διὰ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς ὡς νέας μεθόδου—ὡς συμβαίνει εἰς τοιαύτην ἐκτεταμένην κλίμακα σήμερον εἰς ὅλον τὸν κόσμον—εἰς παρομοίαν ἐμπειρίαν καὶ τὸν ἀπιστον. Κατεφάνη πλήρως, ἐλπίζομεν, διὰ τῆς παρούσης ἔργασίας, πῶς ὁ ὑπαρξισμὸς ἐν τῷ συνδλῷ του περιπίπτει ἀναγκαστικῶς διὰ τῶν Existentialia εἰς περισυλλογήν, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς ἀφύπνισιν ἔμπροσθεν τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. "Αθεος ὑπαρξιστής, ἥτοι φιλόσοφος ἀκολουθῶν τὴν κιρκεγκαρντιανήν κατεύθυνσιν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ὑπάρχει μόνον ἀντίθεος, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀντιφατικότητα τῆς Δημιουργίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὄποιαν ἀποκαλύπτει ἡ ὑπαρξιστικὴ φιλοσοφία, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀντίχριστος, διότι ἐν τῷ προσώπῳ Αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει ὁ "Ιδιος εἰς τὴν ὑπαρκτικὴν πλέον σκέψιν διὰ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ τὸν λόγον τῆς ἀντιφατικότητος ἐν τῇ Δημιουργίᾳ, ὁφειλομένην εἰς τὴν διὰ τῆς ἀποστασίας μεταβολὴν τῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰς καταδίκην ἐαυτοῦ, δτι δηλαδὴ συλλαμβάνει ἡ ὑπαρξιστικὴ σκέψις μὲ τὰ Existentialia. Ὁ Kierkegaard εἶναι, ὡς ἐγράψαμεν ἀνωτέρω, εἰς τῶν μεγαλυτέρων ἀπολογητῶν τῆς πίστεως ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς

δυνατότητος ἀπολογίας, διότι ὁ ποχρεός διὰ τῆς «φιλοσοφίας» του νὰ θέσουν πάντες ἐλευθέρως καὶ κατὰ μόνας μετὰ τὴν μελέτην τῶν συγγραμμάτων του ἢ τὴν ὀνάπτυξιν φιλοσοφίας ὑπ' αὐτοῦ ἐμπνεομένης τὸ ἔρωτημα περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ὡς τοῦ βασικοῦ προβλήματος τῆς ἐν τῷ κόσμῳ καὶ βαθύτατα περὶ ἐκυρῆς συλλογιζομένης ὑπάρξεως⁽¹⁾.

Διὰ τοῦτο καὶ «πᾶς μπαρξισμὸς εἶναι σήμερον ὑποχρεωμένος νὰ γράψῃ τὸ σχόλιον τῆς χριστιανικῆς ἐμπειρίας»⁽²⁾.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

1. Διὰ τοῦτο, ἐνῷ ἔγραφε περὶ τοῦ ἐκυροῦ του, δτὶ δὲν εἶναι «κατ' οὐδένα τρόπον φιλόσοφος, ἀλλὰ θρησκευτικὸς συγγραφεὺς» (III,5), ἔγραφε συγχρόνως: «εἴμαι ἔνας δια-
διολάκος ἐντὸς τῆς φιλοσοφίας. Θέλω καὶ θὰ δημιουργήσω μίσην νέαν ἐν αὐτῇ κατεύθυ-
νσιν» (VII, 238).

2. A. de Waelhens : «La Philosophie de Martin Heidegger» Louvain, 3 ème
édition, 1948 σ. 358.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Η ΕΞ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΠΟΨΕΩΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΥ

‘Ως θά δύντελήφθη ήδη ὁ ἀναγνώστης, ὁ φιλοσοφικὸς ὑπαρξισμὸς ἐν τῷ συνόλῳ του, παρὰ τὰ ἀναμφισβήτως ὅπ’ αὐτοῦ εἰσαχθέντα εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν νέα καὶ εὔεργετικὰ διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν δυναμικὴν βίωσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως στοιχεῖα, παρουσιάζει καὶ τάσεις, αἱ ὄποιαι δύνανται νὰ ἀποβοῦν ἐν τῇ ἀβασανίστῳ ἀποδοχῇ τούτων ὑπὸ τοῦ ὄρθιδόξου μελετητοῦ εἰς ὑπερβολάς, ἐκκεντρικότητας καὶ παρανοήσεις τοῦ πραγματικοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, ὡς ζῶμεν τοῦτο ἐν τῇ ’Ορθιδοξίᾳ. Γενικώτερον ὑπάρχουν ἀρχαὶ τῆς ὑπαρξιστικῆς σκέψεως, πρὸ τῶν ὅποιων τὸ ἔλληνικὸν πνεῦμα λαμβάνει κριτικὴν στάσιν καὶ προλαμβάνει τὴν φορὰν αὐτῶν πρὸς τὰς παροδοξότητας τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Κατωτέρω θὰ προσπαθήσωμεν νὰ παράσχωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀπλῶς τὰς βάσεις μιᾶς γενικῆς καὶ ἀρχῆς κριτικῆς ἐκ μέρους τῆς ἔλληνικῆς πνευματικῆς παραδόσεως καὶ κατόπιν μιᾶς εἰδικῆς ἐξ ὄρθιδόξου ἐπόψεως. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ συμφώνως πρὸς τὸ θέμα τῆς ἐργασίας μας κρίνομεν σκόπιμον, δπως ἀναφερθῶμεν εἰς τὰς ἀρχὰς ἐκείνας τῆς φιλοσοφίας ταῦτης, αἱ ὄποιαι παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον ἀπὸ χριστιανικῆς ἐπόψεως καὶ μὴ ἐπεκταθῶμεν εἰς ἀτέρμονα φιλοσοφικὴν ἐριστικὴν συζήτησιν. Τὸ ἐκλεγὲν ἄλλωστε διὰ τὴν παροῦσαν ἐργασίαν θέμα χαράσσει σαφῶς τὰ δρια τῆς κριτικῆς ἐν προκειμένῳ διὰ τῆς ὑποχρεώσεως σαφοῦς καταδείξεως τῶν ἐπικινδύνων ἐκείνων σημείων, τὰ δόποια δύνανται νὰ ἐπηρεάσουν δυσμενῶς τὸν χριστιανὸν ὄρθιδόξον μελετητὴν καὶ νὰ ἐμπνεύσουν εἰς αὐτὸν χριστιανισμὸν ἴδιαζούσης ὑποκειμενιστικῆς μορφῆς, ὁ δόποιος εἶναι ἀποκρουστέος ἐξ ὄρθιδόξου ἐπόψεως.

1. Ο ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΣ ΩΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΗΔΕΝΟΣ

‘Η δινευ συνθέσεως διαλεκτική.

‘Η φιλοσοφία ἀποτελεῖ μίαν τῶν ἀνωτέρων ἐνασχολήσεων τοῦ πνεύματος. Προσπαθεῖ μέσω τῶν ἀντιθέσεων, τῆς φθορᾶς καὶ τῆς προβληματικότητος τῆς ζωῆς νὰ συλλάβῃ τὸ βαθύτερον νόημα αὐτῆς. Εἶναι μία εὔγενης προσπάθεια ὑπερβάσεως διὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἐνστικτώδους καὶ εὔτελοῦς

ύπάρξεως ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς σύλληψιν τῶν αἰωνίων ἀξιῶν, αἱ ὅποιαι διέπουν τὴν ζωὴν καὶ λυτρώνουν αὐτὴν ἀπὸ τὴν πτωχὴν ἐνόρασιν καὶ ἀξιολόγησιν της. Εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ φιλοσοφία εἰς ὑψηλὸς πνευματικὸς ἀγῶν πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς σκοπιμότητος καὶ τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ οὐχὶ ἀφηρημένη τις διαλεκτικὴ ἐνέργεια, ὡς εὐχάριστος ἀπασχόλησις καὶ ἐπίδειξις πνεύματος ἐντὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν salons τῆς Εὐρώπης, ἡ τῶν συγχρόνων ὑπαρξιστικῶν καφενείων. Τὸ ἔλληνικὸν πνεῦμα, τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ πατερικόν, εἶδεν εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς παιδείας, τὴν μόρφωσιν προσωπικότητος καὶ συγχρόνως τὴν ἡθικότητον δύναμιν μὲ συγκεκριμένου ἀπώτερου σκοπόν : τὴν καθοδήγησιν κατ' ἐλεύθερον, ἐκ τῆς ἀποφάσεως τοῦ φιλοσοφοῦντος ἐξαρτώμενον τρόπον πρὸς τὴν ἡθικὴν τελειότητα, πρὸς τὸ ἄκρον ἀγαθὸν καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τάξεως τῆς Δημιουργίας. Ἡ γεωτέρα ὅμως εὐρωπαϊκὴ φιλοσοφία ἐν τῇ δοκιμασίᾳ τῶν καθολικῶν συμφορῶν τῶν καιρῶν μας δεικνύει σημεῖα ἀδυναμίας εἰς τὴν ἐπιζήτησιν ἐκπληρώσεως τοῦ ὑψηλοῦ τούτου καθήκοντος· ἐγένετο ἐξωστρεφής, αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴ καὶ πραγματιστικὴ καὶ ἀπώλεσε τὴν δύναμιν της. Ἐναντίον τῆς τάξεως ταύτης ἐκινήθη ὁ Kierkegaard καὶ οἱ σύγχρονοι διάδοχοι τῆς προσπαθείας του, ἀλλ’ ὁ ὑπαρξιμὸς διὰ τῶν ἀρχῶν ἐκείνου περιέπεσεν εἰς τὴν δίνην τοῦ παρόντος, ἐλησμόνησε τὸν σκοπὸν τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Δανοῦ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὰς ἀνθρωποκεντρικὰς καὶ ἡθικὰς βάσεις τῆς ἔλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ μέσῳ τούτων εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ἀποκαλύψεως τῆς Ἀληθείας ἐν Χριστῷ. Τοῦτο δεικνύει, δτι αἱ ἀρχαὶ τοῦ Kierkegaard —ἐὰν στερηθῇ τις τῆς πίστεως εἰς τὴν ἐν ιστορίᾳ ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ— εἶναι ὡς φιλοσοφικαὶ ἀρχαὶ ἐπικίνδυνοι διὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ ὄδηγοῦν εἰς τὴν αὐτοκατάργησιν τῆς φιλοσοφίας—καὶ αὐτὸς ἦτο ἄκριβῶς ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τοῦ μεγάλου τούτου πνεύματος. Ἄς ἴδωμεν, λοιπόν, τὰς ἀρχὰς ταύτας, τὰς ὅποιας ἀποκρούει ἀμέσως ἡ ἔλληνικὴ παράδοσις ὡς καταστρεπτικὰς τοῦ ἀληθιοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ.

α. Ἡ ἀντίθεσις ὡς δύναμις τῆς σκέψεως. Ἡ διαλεκτικὴ ὑπῆρξε διὰ τὸν ἔλληνικὸν κόσμον ἡ φιλοσοφικὴ μέθοδος, ἡ ὅποια διὰ τοῦ διαλόγου ἔφερεν εἰς φῶς τὰς ἀντιφάσεις καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῆς ζωῆς. Εἰς τὸν σύγχρονον ὅμως ὑπαρξιμὸν ἀπέβη, ὡς εἴδομεν, ὑπαρκτικὴ κατάστασις, ἐκ τῆς ὅποιας δὲν δύναται νὰ λυτρωθῇ τὸ πνεῦμα, διότι καὶ τοῦτο εἶναι καθ’ ἑαυτὸν ἀντιφατικόν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εὑρίσκεται ἡ κυρία αἰτία τοῦ ἀντιορθολογιστικοῦ ἀγῶνος, τῆς ἀγωνίας, τῆς ταραχῆς καὶ τοῦ μηδενισμοῦ πάσης ἀξίας, συγχρόνως ὅμως καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ ὑποκειμένου. Διότι, ἡ ἀντίθεσις εἶναι ἡ δυναμικὴ καὶ ἐν ὑπεροχῇ ἀντιμετώπισις ὑπὸ τοῦ βιεύντος ταύτην ἐν τῇ σκέψει αὐτοῦ φιλοσόφου, τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ σχέσεων. Ἡ ἐξεύρεσις διὰ τῆς διαλεκτικῆς βαθυτέρου νοήματος ἐν τῇ ζωῇ,

ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς ἐντελεχείας τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως θέτει τὸ σκεπτόμενον ὑποκείμενον εἰς κατάστασιν θαυμασμοῦ ἔναντι τοῦ ὑπερέχοντος αὐτῷ μεγαλείου τῆς Δημιουργίας, ἐνῷ ἡ διὰ τῆς σκέψεως παραμονὴ εἰς τὴν ἀποκαλυπτομένην ἀντίθεσιν, ἡ ὅποια βασιλεύει εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχειν, θρυμματίζει τὴν ἀρμονίαν, καταργεῖ τὴν ἐν νῷ ἴσορροπίαν, διασπᾷ τὸν κόσμον καὶ ἀναδεικνύει τὸ ὑποκείμενον ὡς τὸν μόνον ἄξονα, πέριξ τοῦ ὅποίου περιστρέφονται τὰ πάντα διὰ νὰ λάβουν στιγμαίαν ἀξιολόγησιν μόνον ἐν τῇ ἐπαφῇ των μετ' αὐτοῦ. Ἡ ἀντίθεσις ὡς ἡ οὔσια τῆς ζωῆς ἀπαξιοῦ αὐτήν, ἀλλ' ἀναδεικνύει τὴν ὑπαρξίαν ἐκάστου σκεπτομένου κεχωρισμένως ὡς ἀλύτρωτον καὶ ἀνεξάρτητον ὅν, εἰς τὸ ὅποιον ὁ κόσμος αὐτὸς δὲν ἀρμόζει, εἶναι κατώτερος, εἶναι μία καταδίκη καὶ εἰς περιορισμός.⁶ Η συντριβὴ δύμως τοῦ κόσμου ἀνιστᾶ τὴν ὑποκειμενικὴν ὑπαρξίαν. Ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὴν ἐντελέχειαν τοῦ Παντὸς ὑποτάσσει τὴν σκέψιν, ἡ εὔρεσις δύμως τῆς ἐν αὐτῷ ἀντιθέσεως, ὡς βιοῦται ἐν τῇ συλλήψει τῆς ἐνοχῆς τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ θανάτου ὑπὸ τῆς ἐλευθέρας ὑπάρξεως, δίδει ἀντιθέτως δύναμιν εἰς τὴν ὑπαρξίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ο Kierkegaard παρουσίασε κατ' ἀσύγκριτον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τρόπον τὴν ἐν τῷ κόσμῳ κυριαρχοῦσαν ἀντίθεσιν καὶ τὸ ἀλύτρωτον ἐν αὐτῇ πάθος τῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ τοῦτο προήρχετο ἐπίσης ἐξ ἀντικειμένου καὶ δὴ εἰς τὸν ἀπόλυτον βαθμόν, ἥτοι ἐκ τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ αἰωνίου καὶ χρονικοῦ εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς συλλήψεως τούτου ὡς τραγικῆς συνθέσεως χρονικοῦ καὶ αἰωνίου ἐν τῇ ὑπάρξει. Ἡ τραγικὴ αὕτη ἀντίθεσις ὡς ἡ μόνη Ἀλήθεια ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι μόνον διὰ τὸν Λόγον τοιαύτη, ἐνῷ διὰ τὴν ὑπαρξίαν εἶναι ὡς «διαλεκτικὴ ἀντιλογία»—ὅ πλεονασμὸς δεικνύει τὴν μὴ δυνατότητα διαφυγῆς διὰ τῆς σκέψεως ἀπ' αὐτῆς—ὑπερκόσμιος σύνθεσις. Καὶ ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἀπαξιοῦ τὴν ζωήν, ἀλλὰ χάριν τῆς ἐνότητος μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκ τῆς ὅποίας λαμβάνει αὕτη νέαν κατάφασιν. Ἡ σύγχρονος δύμως ὑπαρξιστικὴ φιλοσοφία, ἡ ὅποια θέλει νὰ ἀποφύγῃ τὴν θεολογίαν, παραλαβοῦσα τὴν ἀντίθεσιν ταύτην τοῦ Kierkegaard, προσεπάθησεν ὡς καθαρὰ φιλοσοφία νὰ βιώσῃ τὴν ἀντίθεσιν ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ ὑπάρξει δίνει ἀναγωγῆς αὐτῆς εἰς τὴν ὑπαρκτικὴν τραγικὴν σύνθεσιν, τὴν μόνην δυνατὴν καὶ ἐξ ἀντικειμένου, ἥτοι τὴν σωτηρίαν ἐν Χριστῷ.

β. Ὁ Οντολογία καὶ Μηδέν. "Οταν ἡ διαλεκτικὴ παραμένῃ εἰς τὴν ἀντίθεσιν δίνει συνθέσεως ἐξ ἀντικειμένου, ἡ δίνει συνθέσεως ἐν τῇ παραδοχῇ τῆς ἀρμονίας ἀντικειμενικῶς πάλιν ἐν τῷ κόσμῳ, τότε δημιουργεῖται ἐν τῇ συνεπεῖ ὑπαρξιστικῇ σκέψει μία δύσσοσις, τὸ ἀχανὲς καὶ μυστηριῶδες «ἀ ν τὸν» τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἐννοίας γενικῶς τοῦ ὑπαρκτοῦ. Τότε ἀκριβῶς ἀναπηδᾷ ὁ σύγχρονος λυτρωτής, ἡ μόδα τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς μαζί, ἡ ἔκφρασις τῆς θρασείας ὑποκειμενικότητος, ὁ χῶρος, ὃπου κινεῖται ἡ ἀλύτρω-

τος σκέψις : τὸ Μηδέν. Οὕτως ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ μελετῶμεν αὐστηρῶς ἐνδοκοσμικὴν μεταφυσικὴν καὶ νὰ ἀντιμετωπίζωμεν τὸ Μηδέν, τὴν ἀρνησιν τοῦ ὑπαρκτοῦ, ως τὴν βασικὴν... ὄντολογικὴν κατηγορίαν.

Αἱ ἀπαράδεκτοι ἔξι Ἑλληνικῆς ἐπόψεως ἀντιφάσεις αὗται ἔπονται τῆς ἀπολύτου ὑποκειμενικῆς ἐνοράσσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἐνεκα ταύτης ἀδυναμίας συνθέσεως διὰ τῆς σκέψεως καθὼς καὶ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Χριστοῦ πάλιν χάριν τῆς ὑποκειμενικότητος ταύτης. Οὕτως ἡ φιλοσοφία περιέπεσεν εἰς τὴν ἀντίφασιν καὶ ἐγένετο «μωρία». Οἱ συνεγισταὶ τοῦ Kierkegaard εἰς τὴν φιλοσοφίαν εἶναι τὰ θύματα καὶ οἱ ἀπολογηταὶ του, μαρτυροῦντες περὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ἐν Χριστῷ σκέψεως αὐτοῦ.

Οταδήποτε καὶ δὲν εἶναι ἡ πνευματικὴ διαφορὰ μεταξὺ ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ συγχρόνου σκέψεως, ἡ ὁρολογία δὲν δύναται νὰ μεταβληθῇ τόσον βασικῶς, ως πιστεύει ὁ Heidegger, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἔξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς ἐπιστήμης. "Οταν λέγῃ «ὅν» ὁ Ἑλλην, θέλει νὰ ὑποδηλώσῃ τὸ ὑπαρκτὸν καὶ δταν «ὄντολογία» τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον. Τὸ καθ' ἔαυτὸ "Ον βεβαίως δὲν ὑπάρχει ως τὸ κοινῶς παραδεδεγμένον ὅν, ἀλλ' ἡ ἐρώτησις περὶ τούτου δὲν μηδενίζει αὐτὸν καὶ δὲν παρουσιάζει τὸ καθ' ἔαυτὸ "Ον (En-soi) ως τὸ Μηδέν, τοῦ ὅποίου ἡ ἀρνησις εἶναι πᾶσα ἐπὶ μέρους ἐμφάνισις τοῦ ὑπαρκτοῦ, μεταξὺ τοῦ ὅποίου καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξίας.

Τὸ λογοπαίγνιον, τὸ τόσον ἀρεστὸν ως παράδοξον σήμερον, δὲν εἶναι φιλοσοφία. Ἡ στρυφνότης τῶν ἐκφράσεων καὶ ἡ ἀποθέωσις τῶν ἀντιφάσεων — ἐκ τῶν ὅποιων ὑπέφερεν ὁ ἀναγνώστης μας ἀσφαλῶς κατὰ τὴν μελέτην ὀρισμένων μερῶν τῆς ἐργασίας αὐτῆς παρὰ τὴν προσπάθειάν μας νὰ παρουσιάσωμεν τὰ ἐπιτηδευμένως γριφώδη ἔργα τῶν συγχρόνων ὑπαρξιστῶν ὃσον ἥδυνάμεθα ἀπλούστερον — δὲν εἶναι οὐδόλως διὰ τὸν "Ἑλληνα δείγματα ἀνωτέρας πνευματικῆς ζωῆς καὶ ὑψηλῶν φιλοσοφικῶν συλλήψεων⁽¹⁾). Δειχνύουν ἀντιθέτως παραξέλην ἐν τῇ ἀπολύτῳ μονώσει, ἐν τῇ ἀγωνίᾳ τοῦ Μηδενὸς ως τῆς οὐσίας τῆς ζωῆς, ἐπίδρασιν στιγματικῆς ιστορικῆς κρίσεως καὶ ἐκκεντρικῶν τάσεων, αἴτινες μαρτυροῦν καθολικὴν κρίσιν ἡθικῆς φύσεως. Τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶναι ἐπίσης ὑπαρκτικὸν καὶ ἀνθρωποκεντρικόν, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως διαλεκτικόν, ἐγὼ - σὺ διάλογος ἥρεμου προσπαθείας βαθυτέρας ἀναλύσεως καὶ ἐπιγνώσεως τοῦ ὑπάρχειν. Δὲν εἶναι ὑπαρξιστικόν, ἀπομονωτικόν καὶ ἀντικοινωνικόν, ἀλύτρωτον ἐν τῇ μονώσει καὶ διὰ τοῦτο ἀντιφατικόν καὶ παραλόγως μηδενιστικόν.

1. Ἐδῶ ἀρμόζει ἡ κριτικὴ τοῦ J. Tonquédec, ἡ ἐκφραζόμένη ὑπὲρ αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐνδὲς ἐκ τῶν συγχρόνων ἐξετασθέντων ὑπαρξιστῶν φιλοσόφων : αὗτον περισσότερον ἀνέρχεται ἡ πνευματικὴ ζωή, τόσον περισσότερον πρέπει νὰ ἐνοῦται καὶ νὰ ἀπλοποιηταὶ αὕτη κατὰ τὴν ἐκφρασιν» («L'Existence d'après Karl Jaspers» Paris 1948 σ. 104).